

most

Milena Merlak-Detela, SKRIVNOST DREVESA, PEVKA (dve prozi)	1
Vlasta Polojac, NOVEMBERSKI DAN (proza)	3
Stanko Janežič, RITEM CESTE (pesem)	4
Savina Remec, DOBER DAN, GOSPOD (pesem)	5
Biagio Marin, ŠTIRI PESMI (prevedel Aleš Lokar)	6
E. E. Cummings, PESMI (prevedel M. Fink in H. Pribac)	8
W. B. Yeats, PESMI (prevedel A. Rečan)	10
Vladimir Vremec, VSILJEVANJE IN POSILJEVANJE (članek)	11
Bogdan Berdon, PRAVNI IN GOSPODARSKI VIDIKI RAZLAŠČEVANJA (članek)	16
OB DVAJSETLETNICI UPORA (članek)	18
CERKEV IN PRIHODNOST (Daim, Heer, Knoll, povzel V. V.)	19
KRŠČANSTVO IN SOCIALIZEM (Soubeyran, povzel M. G.)	26
PARNIK TROBI PRIMORSKEMU SLOVENCU (Milena Merlak-Detela)	29
PRVI DEL JURČECOVIIH SPOMINOV (L. D.)	30
KOVAČIČEVI KLJUČI MESTA (L. D.)	31
LA FORTUNA DI DANTE (Martin Jevnikar)	32
RAZMIŠLJANJE O NALOGAH GLEDALIŠČA (Jože Peterlin)	34
KAKO JE NA SVETU (A. R.)	38
MOST (napisala Don Camillo in Peppone)	39
HULIGANSTVO (A. L.)	40

D 129908

D 129908

PN 794/1967

M O S T
TROMESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN KULTURO
ŠTEVILKA 5 LETO 2. 1965/1

Ureja uredniški odbor:

Lev Detela, Stanko Janežič, Aleš Lokar, Drago Stoka (odgovorni urednik)
in Vladimir Vremec.

Vsi prispevki ne predstavljajo mnenja uredniškega odbora.

Registrirano na sodišču v Trstu s številko 6/64 RCC dne 25. maja 1964.

Uredništvo in uprava: »Most«, Trst - Trieste, Via Donizetti 3, Italija.

Cena posamezni številki 400 lir; letna naročnina za Italijo 1.600 lir. Plačuje se na tek. račun 11/7768 na ime A. Lokar, Via Pindemonte, 8 - Trieste. Za inozemstvo znaša letna naročnina 4 dolarje oz. odgovarjajočo vrednost in se plačuje na naslov uprave.

Ovitek: Boris Podreka.

Tiskala Tiskarna A. Keber - Trst, Via S. Anastasio 1/c.

SKRIVNOST DREVEŠA

Milena Merlak - Detela

Vsako drevo, vsak gozd šumi in tvojem glasu ali v glasu potujočega pevca, kot bi govorila množica.

A vajino uho loči en sam šum od šumenja.

Ti ali potujoči pevec hodita skozi gozd, razprostrata roke, objemata debla in letnice. Vrhovi zbirajo v deblih skrivnostno šumenje, ki se ga ni mogoče dotakniti.

Zato hočeta spoznati vrh. Zato plezata. Pod vrhom se vaju poloti vrtoglavica. Lovita ravnotežje in pomirujeta sunke vetra. Pogosto si s težavo utrgata en sam sadež, medtem ko se vrh nagiblje zdaj na eno zdaj na drugo stran. S pogledom na njegovo ostro konico, se vrneta na tla.

Stopita iz sence vrhov in evkaliptusov, ki imajo preveč počasno rast in preveč sonca. To so drevesa, ki dobivajo omotico od lastne višine. Njihova senca je orjaška in nasilna.

Ti ali potujoči pevec položita sadež na svečano odprto dlan in ga zavrtita v vse smeri neba. Ogledujeta si ga napeto, kot bi hotela skozenj doumeti skrivnost drevesa.

Tako spoznata seme.

Spoznata lupino zapovedanih in prepovedanih sadežev. Tako se čudita lesenim storžem, plemenitim plodovom, zavitim v bodice.

Gledata, kako raste gozd, kako raste eno samo drevo.

Nezadovoljna s seboj tečeta, kadar divja neurje, ko se naenkrat razleti tišina in se oblaki nasadijo na veje in vrhove. Gozd grmi in buči, bliski v trenutkih spreminjajo gostoto dreves. Podivjani zrak lupi in meče na tla težko dosegljive sadeže, ruje slabotna drevesa, stresa dremajoče veje; v gozdu odpira nova okna in nova vrata, uvaja vlado novih vrst in vrhov dreves.

A ti ali potujoči pevec ne treskata z glasom o neurju, ne pojeta slavospevov. Upirata se nasilju neba nad zemljo, nasilju gozda ene celine nad gozdom druge, nasilju gozda nad drevesom. Pomirjata podivjani zrak. Iščeta stezo, ki skale pokriva z mahom. Slabotnim drevesom govorita o zemlji, polni sokov. Mladike zavarujeta z zelenimi vejami.

Vsako drevo ima pravico do svoje skrivnosti. Zato gresta skozi gozd kot skozi sončni drevored, kjer se drži veja za vejo. Pred vama se odpre omamljajoč pogled na daljave; za njim zaslutita neskončne vijoličaste pašnike.

Skozi drevored prideta na rob gozda: skalnato pobočje vodi v globoko in nerazsvetljeno dolino. Njeno dno je nejasno kot dno prepada. Na pobočju se razhajajo samotna drevesa, kot bi bežala pred zamolklim jekom, ki neviden nekje napada gozd.

Oprimeta se najbližjega drevesa. Deblo je drobno in skrivenčeno, kot bi neprestano drgetalo od strahu. Vrh je odlomljen. Iz rane rasteta dve rogovili vsaka na svojo stran. Sadežev ni. Par

potemnelih vej meša redek sok iz žarkov in rose in ga vrača deblu, deblo koreninam, ki so razcefrane in mnogokrat upognjene. Skrivnost drevesa je tu skrivnost korenin.

Ponekod na pobočju se skale razraščajo v pečine. Nanje se naslanjajo suha drevesa. Njihovi vrhovi, debela in korenine molčijo in razpadajo.

Kakšna je skrivnost, ki je suho drevo ne more izšumeti? V tesnobi ji prisluškujeja.

Zmoti vaju veselo prisluškovanje ravnokar rojene pesmi. Na črnih rogovilah zagledata okroglo gnezdo, polno rumenih glavic. Glasno se zasmejeta.

Potem potujeta skozi nove gozdove na rob gozda, skozi drevored in sadovnjake. Iščeta stezo skozi pragozd. V vajinem glasu šumijo drevesa, kot bi govorila množica.

A vajino uho loči en sam šum od šumenja.

In kadarkoli nosijo veje sinjino na zimzelenih pladnjih, sta nežna od sonca.

In kadarkoli se nasadijo oblaki na veje in vrhove, vaju muči.

SKRIVNOST DREVESA

PEVKA

Milena Merlek - Detela

*Igre ne zmorem igrati nobene,
vedno umolknem pred bebcem,
ki zna besedilo bolje od mene.*

Pevka je propadla. Ker ni ločila odra od dvorane, so jo vrgli na cesto. Zatekla se je na zapuščen vogal, kjer so se bratje in sestre spoznavali v samoti in tišini.

Branil jih je bel konj, ki je bil bos in ni prenesel hrupa. Kadar se je splašil, ni vedel kaj počne.

Hoteli so ga podkovati z mirno močjo. Pevka mu je počesala belo grivo, bratje in sestre pa so tako dolgo krtačili njegovo dlako, da je bila resnično bela.

Ker je bil konj bos, so po najkrajši poti odhiteli v mesto. Obšli so mnogo kovačev, plačevali so vedno višje vsote, a nobeden ni imel podkve za belega konja.

Kopito je postajalo na cesti vedno manjše...

Nazadnje je popolnoma izginilo.

Pevka in bratje in sestre z zapuščenega vogala se niso mogli več braniti pred cestnimi kamni.

Beli konj ni mogel več hoditi in je ob vsakem koraku padel.

Položili so ga na nosila in zapustili cesto in mesto.

Vzpenjali so se v hrib.

Na vrhu je stal siv mejni kamen in pred njim črna stena iz cestnih kamnov, ki jim je težak prah natikal boksarske rokavice.

»Postavimo konja na tla in zbežimo!« so vzkliknili prestrašeni bratje in sestre.

»Ne,« je odločno zašepetala pevka, »onstran so vse ceste naši tujci.«

Z grivo belega konja si je ovila zapestja in vdano obstala pred črno steno (tako je včasih pela pred prazno dvorano).

Črna stena je v hipu razpadla na cestne kamne in boksarske rokavice so strgale belo grivo s pevkinoga zapestja in bratom in sestram odvzele nosila in belega konja zvrnile na tla in ga z belo grivo privezale za siv mejni kamen.

»Kaj mu boste storili?« je kriknila propadla pevka.

»Nič, nič, nič...« so se drezale povešene boksarske rokavice.

»Naj ga ubije veter!«

Pevka je planila na najbližji cestni kamen, mu snela boksarsko rokavico in ga vrgla po hribu navzdol.

Na vrhu se je razdivjal spopad. Poraženi so se drug za drugim valili po pobočju v dolino.

Tudi pevka je v boju izgubila ravnotežje in se začela kotaliti po hribu navzdol. Kmalu pod vrhom se je oprijela leskove palice in prepadeno gledala, kako so se poraženi bratje in sestre valili navzdol, ne da bi se skušali ustaviti in vstati.

Pevka se je plazila po bregu navzgor, da bi rešila belega konja. Čez njo so se valili cestni kamni. Na smrt izmučena se je priplazila na hrib.

Vrh je bil prazen in gol,
bližajoča se nevihta je metala črne oblake
na siv mejni kamen,
veter je ubijal tišino,
belega konja ni bilo nikjer.

Propadla pevka je stopila na mejni kamen in se s pestjo udarila po vratu, kot bi si pred prazno dvorano prerezala glasilke.

NOVEMBRSKI DAN

Vlaste Polojac

Previdno sem stopila na pesek, da bi preizkusila trdnost tal. Dež ga ni zmeščal, stopinja — neizbrisljiva sled — je jasno ostala na rjavi preprogi, a noga se ni udrla. Predstavila sem si apokaliptično sliko: že se potapljam v močvirju, mastno blato mi sega v usta in mi prepreči krik. Pa se ni zgodilo. Le slika mi je ostala in še ena dokončana sanja več.

Prši. Oblaki segajo točno do morske gladine. Nisem verjela, da se lahko spustijo tako nizko. Morje je umazano rjave barve in

se ustrujeno, z mehкими valovi približuje obali. Rada bi lovila školjke in drugi morski drobiž. Pravili so mi o podolgovatih, cigaretam podobnih školjkah, ki živijo v izkopanih peščenih rovih, v dotiku z vodo. Brž ko odkriješ njihovo skrivališče, se s kratkimi kleščami poženejo po pesku v blaznem iskanju zavetja. Hotela bi, da kdo beži pred mano.

Zmočila sem si čevlje. Mraz se mi je razlezel po telesu in se mi vtihotapil v kosti. Potisnila sem si čepico na oči, da mi ne bi curljala voda po obrazu. Sedaj vidim samo pot pred seboj, a dobro vem, kaj se godi okrog mene. Na plaži sem sama. Za mano se vzdigujejo stanovanjske hiše in hoteli: v tem letnem času so vsi zapuščeni. Zavedam se, da sem na svetu sama, in ostala bom tako dolgo osamljena, dokler se mi ne bo zahotelo in se ne povrnem v mesto.

Nakopičene alge mi zapirajo pot. Od njih veje slan duh po trohnenju. Plaža je pokrita z lupinami morskega drobiža: zapuščene hišice polžev, prazno ogrodje školjk in kockaste, votle umetnine, ki služijo ne vem kateri živali. Na hrbtni strani nosijo izrez, podoben smrti. V roki se ta stvaritev skoraj izgubi. Zelo je trhla: ob pritisku prstov se razdrobi in ostanejo neznatni, prašni koščki. Tako, jaz sem obračunala s smrtjo. Premagala sem jo in sedaj se lahko naslednji, prosim, posluži moje praznine, na kateri triumfira križ z letnico rojstva in smrti. Samo ti me nikar ne zapusti, sicer je moj boj že v začetku izgubljen.

Zapustila sem plažo. Asfaltirana cesta se vleče pred mano v nedogled. Gledam nastajajoči mrak, čutim ga, kako se spušča okrog mene na pokrajino. Želim si domov. A če te več ne dobim? Koraki se vlečejo neskončno počasi. Mimo privozi kolesar. Neustrašeno zavozí v lužo, požvižga in vzdigne noge, da se ne bi oškropil. In že ga ni več, njegova postava temni nekje v daljavi.

Ritem ceste

Stanko Jonežič

*Nocoj
sem ujel
ritem ceste*

*in klic
nepoznanih
daljav.*

*Objel sem
brezdušni
črni asfalt*

*in moje srce
je vžgani motor
in moja kri
je nadbencin.*

*Drvim
v četrti premeni*

*in vriskam
v preplahu
in vznichenju*

*in tekmujem
z letečo zemljo
in vsemi planeti*

*na krožni poti
krog sonca
in lastne osi.*

*Drevesa
so divji stražniki,
domovi
so bunkerji
s skrivnimi linami,*

vse je pritlikavo

*in blizke zvezde
so tihe marjetice —*

*trgam jih
ko za bežno uteho
in poljubujem*

*in vse bolj hrepenim
v zarje
neskončnosti.*

Dober dan, gospod!

Savina Remec

*Nisi potrkal.
Ustavil si se ob vratih moje samote
in opazoval običajno dekliško sobo,
čudno v mračnem okviru.*

*Nisi vstopil.
Jekleno, neznosno skandiranje
ure je utihnilo s stene
in vlažna sivina je izpuhtela
v toplém pramenu svetlobe.*

*Nisi spregovoril.
Tvojemu pogledu je odgovarjal
skromen šopek vijolic sredi mize.
Mala punčka iz porcelana
je zaplesala menuet na polici.
Kipci, okraski, drobni spomini
so se pridušeno nasmihali iz kotov.*

*»Dober dan, gospod!« sem ti rekla
in nisem vedela, da ti je ime Eros.*

Biagio Marin: Štiri pesmi

Biagio Marin je samosvoja osebnost tako v tržaški, kakor tudi v italijanski literaturi.

Piše v gradeškem narečju, ki se je izoblikovalo v stoletni izolaciji na otoku sredi lagune in vsebuje polno starinskih oblik ter skrajno reven besedni zaklad.

Do nedavna je bil to svet ribičev, izgubljenih na peščeni sipini med morjem in laguno v stoletni osamelosti. Moderna civilizacija in turizem sta ga povezala z ostalim svetom, istočasno pa obsodila na smrt, to je na stapljanje s širšim italijanskim občestvom.

Marin opisuje maloštevilne predmete: sipine, morje, laguno, ribiče. Ustvarjati iz tega sveta je pomenilo za Marina vztrajati do obupa in samote na istih temah. Uboštvo besednega zaklada mu ni dopustilo širine, ponavljanje in iskanje vedno novih odtenkov istih besed, mu je odprlo nove globine. Razbil je meje ozkega okolja in postavil s svojo poezijo most v neskončnost.

Njegova pesem ni zato kuriozum umetnika, ki piše v dialektu, da bi bil za vsako ceno originalen, ampak življenjska odločitev, da si z vztrajnostjo in ljubeznijo obvaruje svet svoje mladosti in mu da še nedoživeto dimenzijo.

Bistvo njegovega pesniškega pričevanja je podobno pričevanju narodovega glasnika in voditelja, ki deluje za tem, da se neka skupina ljudi v stoletnih naporih izkoplje iz zgodovinskega ničča v zavest samega sebe, njegova tragika pa v tem, da se to zaradi neznatnosti njegovega ljudstva nikoli ne bo realiziralo.

Za svoje življenjsko delo je Marin letos prejel eno največjih italijanskih literarnih nagrad.

Pesem odjuge

*Miren je zrak, narašča tiha voda,
kakor da se otok v njej pogreza,
tišina vlada, nikjer se nič ne zgane,
po skriti sili vse više voda seza.*

*Le tu in tam je čuti sunek vetra
in val težak mrtvo ob bruna udari,
a veter vztraja, vračajo se barke,
galebja jata visoko kolobari.*

*Slednjič zajame celi svet odjuga,
doni ubrano, kakor orglje v cerkvi,
in belo morje s svojo težo goni,
pregrad razpokanih ječijo hlodi.*

*Narašča voda, penijo se valovi,
v nebo se dvigne smeh od vsepovsodi,
kipeče morje širno pesem poje,
šume premagani, preplavljeni jezovi.*

*Galebi v vetru, kriki hrepeneči
bosih otrok, do kože premočenih,
ki slan poljub jim dal je val hrumeči
na grla bela in na cvetna usta.*

*V loputajoča polkna veter udarja,
ljudje hrumijo, pojejo veseli,
prižgejo plamen sveč blagoslovljenih
boga vetrov, nad mestom gospodarja.*

Ribiči

*Napijejo se ga, ko pride mrtvi dolgčas,
po mirnih dnevih na molčečem krovu,
po nočeh na morju, med vesli in ročaji
kakor nabrekle gobe.*

*V krdelih polnijo krčme
in med hiše gredo prepevajoč
na smrt žalostne pesmi,
negotovo se opotekajoč.*

*Tulijo in zavijajo kakor zveri,
da ti skazijo večere.
Po cestah hitijo matere potrte
od tolike žalosti.*

Mravec

*Včasih se zasliši zvon veliki,
ki ljudstvo naj okoli rakve zbere.
V krsti miren mož počiva,
glavo povešajo ljudje v krogu.*

*Sledi duhovnik: v rokah sveči nosi,
zaboj zaprejo sredi solz in joka,
potem ga proč odnesejo počasi:
ljudstvo na repu, duhovniki na čelu.*

*Velika je ta cerkev in oddavnaj
jo z mrtveci že polnijo krdela:
pristan pred širnim morjem smrti,
tako včeraj kot pred tisočletji.*

*Starinski Krist z višine resno gleda
drhal, ki v petju se razteza,
da bi za smrt obrambe izprosila;
za smrt, ki ji največji je sovražnik.*

*V sredini cerkve zapuščen mrtvec
na odru samcat je v svoji krsti,
čimbolj zaprt, čimbolj zabit pokrov,
a kaj, ko zona vsak hrbet obliva.*

*Živih okoli je le nekaj skupaj,
mrtvec v sredi je zapuščen in sam;
on da je noč, a drugi da so dan?
Res bo pač to, da so vsi mrtvi.*

*Vsi le mrtvi in vsi sami
brez luči in brez toplote,
če jih večni Bog ne reši,
milost da ljubezni svoje.*

Samota

*Samota, samota,
nihče je ne vzame,
samota brez časa
vsak dan je težja.*

*Ni mostu
čez to reko,
preveč je te vode
peneče, divjajoče.*

*Svoje govorim besede,
a nihče jih ne razume,
le neveste
najbolj same*

*Samota, samota,
odšlo proč je poletje
iz mojih pesmi cvetoče,
že je november.*

*Imel sem zlato žito,
veter mi ga je razpršil,
zadovoljni veter
mi je zaklad ukradel.*

*Ni zrastle na polju
bilka trave,
grenka je samota
golemu srcu.*

Prevedel Aleš Lokar

E. E. Cummings - Pesmi

E.E. Cummings (1894-1962) se je rodil v družini ameriškega profesorja. Po prvi svetovni vojni je študiral v Parizu, kjer je tudi napisal svoje prvo delo »The Enormous Room« (Zelo vilika soba), s katerim je dosegel določeno mero slovesa. Leta 1925 je dobil umetniško nagrado Dial, 1928. leta pa je bila uprizorjena njegova prva igra Him (Njemu). Od tedaj se je Cummings intenzivno ukvarjal s poezijo in slikarstvom. Postal je član »Ameriškega narodnega zavoda za umetnost in književnost«. Leta 1955 je dobil posebno pohvalo ameriškega »Narodnega odbora za književne nagrade« za knjigo »Poems, 1923 - 1954«.

Za Cummingsa je umetnost ostro individualno vprašanje. Rekel je: »Če je pesništvo vaš namen, morate pozabiti na nagrade in kazni, na postavljene dolžnosti in odgovornosti itd. ad infinitum in si morate zapomniti predvsem eno stvar, da ste samo vi in nihče drug, ki odrejate svojo usodo.«

Celo angleško govoreči svet Cummingsa, ki je eden največjih pesniških duhov modernega časa, bolj slabo pozna. Njegov hermetizem, njegova svobodna slovnica, težko dojemljiva miselnost prej odbija kot privlačuje. Zanj so besedne vrste samo sredstva, brez reda, ki nakažejo nenadno misel. Pri srcu mu je posebno odnos človeka do večnosti in vesolja. Boli ga človekova časovna majhnost in človekovo nesmiselno zapravljanje te »mogočne kratkosti« v vojnah in trpljenju. Njegove misli se trgajo, kot se trga tudi njegova slovnica, vendar se ob globljem branju najde nit smisla in pred-

vsem lepota, ki je bistvo poezije. Zaradi sintaktičnih posebnosti in samovoljnega izraza je zelo težak pri prevajanju in zato malo znan izven angleškega sveta.

SEDEČ NA DREVESU

*o ti neznatnost
ki sediš na drevesu,
ki stojiš na vrhu drevesa
ki jahaš na najbolj zelenem
ki jahaš na zelenem
(o majhni jaz)
ki jaham na listu
o najzadnji
ki pojem o drobnih stvareh
ki plešem drobno srečo
(ovenčaj se do neba z molitvijo)*

*tja gor v tišino v zeleni
molč z belo zemljo v njem*

boš (poljubila me) šla

*ven v jutro mlado
jutro s toplim svetom v njem*

(poljubi me) boš šla

*tja gor na sončno stran
na svetlo sončno stran
z odločnim dnevom v njej*

boš šla (poljubi me

*globoko v tvoj spomin
in v spominu spomina spominjaj se me)
poljubi me (odhajam).*

*sovraštvo piha mehur obupa v
brezkončni svetovni sestav veselja in udarja
— strah pokopava jutri pod žalost
in včeraj vzbrsti najbolj zelen in mlad*

*užitek in bolečina so le površja
(nekdo, ki se izpostavlja, se v resnici skriva)
življenja resnična vrednost niti ni
ljubezen, ki kuje tanko debelino novca*

*človek prihaja sem prav od gospe smrti
in zdaj brez zimskega studenca?
ona bo zavrtela ta duh s svojimi prsti
in mu dala nič (če ne bi zapel)*

*koliko preveč kot zadosti za oba
draga, In če jaz prepevam si ti moj glas,*

*ljubezen je vsakogar edini bog
ki je spregovoril zemljo tako srečno in veliko
celo stvar vso drobno in žalostno
človeka, ki naj svojo mogočno kratkost izkoplje*

*kajti ljubezni začetek je povratek morij
ki lahko pojejo tako glasno in globoko
bo čudni val belo hrepenel
od vsake zadnje obali in se vrnil domov pomlajen.*

*tako res popolno so nebesa
po milostni ljubezni zašepetana bila,
svojo svetlost spolpolni z vašimi očmi
vsaka neskončna zvezda.*

Prevedla M. Fink in H. Prižbac

W. B. Yeats: Pesmi

William Butler Yeats (1865-1939) je po rodu Irec, kot drugi trije predstavniki nove angleške literature (Joyce, Wilde, Shaw), ki so si pridobili svetovno slavo. V devetdesetih letih se je družil s simbolisti v Parizu in Londonu. V tem času je vplival nanj predvsem francoski pesnik Mallarmé.

Yeats spada med obnovitelje irske kulture, v katero je učinkovito posegel kot eden izmed voditeljev pomembnega gledališča v Dublinu. Pri pisanju ljubi pozo in eksperiment. Bralca želi začarati z bizarnimi, težko razumljivimi podobami, ki pa so prežete z resničnim čustvom. V delih se zrcali tudi njegovo zanemanje za spiritizem, orientalsko eksotiko in indijsko mistiko.

Kot družbeno in socialno popolnoma neangažiran pesnik, kot avtor, ki v vseh fazah razvoja in v vseh delih, pa naj so to pesmi, drame, eseji, miti ali legende, išče le samega sebe, se le počasi odkriva drugim narodom.

Leta 1923 je ta svojevrstni in pomembni irski pesnik dobil Nobelovo nagrado.

Miš

*Slika in knjiga ostajata
jutro zelene trave
za zrak in potovanje,
moč zdaj zapušča telo;
polnoč je v stari hiši,
kjer se nič ne zgane razen miši.*

Želi si oblačila neba

*Če bi imel okrašena oblačila neba,
pretkana z zlato in srebrno lučjo,
modra, mrka in mračna oblačila
iz noči, luči in somraka,
razprostrl bi jih pred tvojimi nogami:
toda reven sem, imam samo svoje sanje.
Sanje sem razprostrl pred tvojimi nogami;
stopaj nežno, ker stopaš po mojih sanjah.*

Potovanje v Bizanc

*To ni dežela za stare može: je naval
mladosti, ki se razume samo v ljubezni,
je naval ptičev, umirajočih rodov spev,
je morje, polno lokard, preprihano od vetra;
ribe, zveri in ptiči slavijo vse poletje,
karkoli se spočne, rodi in mine.
V glasbi smisla počasi obuboža,
kar je nekoč ustvaril nikoli stari duh.*

*Star mož je nebogljen in ubog,
kot raztrgan suknič, vendar pripravljen
na veselje; duša mu tem bolj poje in poje,
čim bolj mu razpada umrljivo oblačilo.
Tako se nauči peti samo,
kdor hodi po sledovih lepote.
Zato sem v blaženem sijaju potoval preko morja
in prišel do svetih krajev Bizanca.*

*O modreci, ki stojite v sveti žerjavici Boga,
ki ste stene zlatemu mozaiku,
zapustite sveto žerjavico, posedite v krogu
in učite mojo dušo glasbe.
Moje srce pači bolezen in pohlep v krvi,
navezano na umirajočo žival v stalni vojni,
ne spozna samega sebe; pripravite me
na vstop v stvarstvo večnosti.*

*Ce bi odpadel od narave, ne bi nikoli prevzel,
nikoli več ne bi prevzel žive podobe,
samo podobo, ki so jo nekoč Grki
iztrgali zlatu z nasiljem kovanja,
samo čarovnijo, s katero so obudili pijane cesarje.
Zdi se, kot da z zlate veje včasih zadoni
gospodom in gospem iz Bizanca pesem o tem,
kar je, kar bo in kar je popolnoma izginilo.*

Prevedel A. Rečan

Vsiljevanje in posiljevanje

Vladimir Vremec

Gospod Sincerus rad napada ljudi, ki zanj rušijo enotnost in edinstvo krščanstva in s tem izpodkopavajo njegovo moč. Neprestano išče zmotne in zmedene ideje, ki motijo njegov notranji mir. »Kalilci miru« so za ljudi Sincerusove vrste rafinirani in podli agenti komunizma.

K sreči se danes bližamo dobi, ko ne bo več lahko nekoga očrniti z raznimi sumničeni, posebno s tistim o skritem komunizmu. Znani avstrijski teolog Karl Rahner je nekoč napisal: »...Zato se današnja cerkvena znanost ne sme posvečati samo svojemu vrtičku, pač pa mora misliti na sodobnega človeka. Kadar pa bo začela misliti nanj, ne bo mogla mimo težkih in nevarnih vprašanj. Morala jim bo poiskati nove rešitve, ki še niso doživele preizkušnje, kajti ne gre več za golo ponavljanje dobrih, starih in že dokaj oguljenih resnic ali pa za zadregarsko ponujanje obrazcev iz vzgojeslovja in psihologije. Zgodi se, da se najgloblje bistvo verske problematike ne odpira in ne rešuje na ravnini, kjer se odpirajo teološka vprašanja. Na to pa se gleda, kot na nekaj prepovedanega, kar pa utegne postati smrtno nevarno za vero sodobnega človeka, posebno kadar postajajo temelj-

ne življenjske odločitve vedno težje. Na ta vprašanja mora cerkvena znanost dati jasen in razumljiv odgovor: gre za evolucijo (marginalija v drugi številki Mosta kaže, kako nekateri ljudje reagirajo na take za njih nepotrebne in pikolovske malenkosti); za stališče Cerkve do splošne zgodovine; gre za usodo neštetihi kristjanov itd... Nujno potrebno je, da premišljujemo o teh vprašanjih in da mislimo na odgovore, katerih formule ne bodo vnaprej in na viden način skladne z obveznim naukom Cerkve. Zato je potrebna svobodna diskusija.« Sicer je Rahner predvsem mislil na diskusijo med teologi, vendar njegove misli dovolj jasno kažejo na pomembnost miselnega boja in razčiščevanja tudi znotraj Cerkve, da ne govorimo o diskusiji zunaj nje. Torej je nesmiselno govoriti o enotnosti in edinosti duhov, ko pa je vsakemu znano, v kakšnih vročinskih debatah je potekal nedavni koncil. Marsikomu je jasno, da se s tem začenja nova doba katolicizma in krščanstva sploh, ki hoče prenehati s pavšalnim dajanjem zvišenih in absolutnih sodb in naukov, ki bi naj vezali vernike na vseh področjih.

Izgleda pa, da je g. Sincerus slabo informiran o dogodkih po krščanskem svetu. Na Francoskem imajo katoliški razumniki navado, da ob srečanju, ki se ga udeležujejo tudi katoličani iz drugih dežel, obdelujejo vsakokrat neko posebno temo. Leta 1961 je na takem srečanju govoril tudi znani katoliški pisatelj F. Mauriac, ki je podal svoje misli o »Kato-lištvu kot enoti in raznovrstnosti«, o vprašanju namreč, ki nas zanima. Mauriac je razlikoval med ohranjanjem verskega zaklada z ene strani in med oznanjevanjem evangelija z druge strani, češ da sta bili v zgodovini Cerkve vedno dve vrsti vernikov, tisti, ki so bili napadalno pravoverni in so se varovali vsakega koristnega stika s časom, in tisti, ki jih vedno bolj vznemirja ideja oznanjevanja krščanstva, katero jim je danes prav tako novo in sveže in revolucionarno, kakor je bilo v začetku. Prvi so ljubosumni na definicije, varujejo tradicijo in staro rabo in ne zaupajo niti naravi niti zgodovini, drugi pa so veselo odprti razvoju in zaupajo človeškemu duhu in njegovemu plodnemu sodelovanju z Bogom.

Čuti se, da »krščanski« Zahod ni izpolnil svojega poslanstva, da ni ustvaril tiste toliko opevane krščanske civilizacije. To je važen problem. Kajti hitlerizma niso zakrivali boljšeвики, pa tudi ne španskega, portugalskega, francoskega, italijanskega, slovenskega, hrvaškega fašizma itd., ki so vsi mnogo črpali v nekem atavističnem sovraštvu drugače mislečih ljudi in obdajajočih sosedov, v strastni, divji in slepi politiki, ki ji je duh in Kristusova človečnost daleč in tuja. Mauriac se je v zvezi z Oas-ovskimi grozotami, pri katerih so bili soudeleženi mnogi katoličani, spraševal, kaj imajo le-te skupnega s pridigo na gori, s kraljestvom pravice in ljubezni.

Znani nemški teolog Semmelroth priznava brez sramu, da je prišlo mnogo koristnih vzpodbud za miselno gibanje katoliške teologije od protestantskih teologov, pa tudi iz sveta samega, iz načina mišljenja in čustvovanja, vpraševanja in dvoma splošne človeške misli. Če so krščanski duhovi kolikor toliko pozorni in občutljivi za razvoj človeškosti, potem so morali ugotoviti, da se v sodobnih naporih duha in v novem življenjskem občutju skrivajo več kot zanimive pobude za krščanstvo, ki je nenehen proces odreševanja.

Zakaj bi potemtakem Kocbek in krščanski socializem, in po njem Novi list, in zdaj še Most zakrivali tako strašne zablode in samo oni? In to z verskega stališča? Radi bi brali analizo, ki bi dokazala nekrščanskost vseh teh »zablod«. G. Sincerus se vendar ne more vedno zatekati k osebnim in splošnim sodbam, če si upa braniti svoja stališča v tako strogo verskem časopisu, kot je Katoliški glas. Po vsem tem smatramo, da si lasti pravico **ekskluzivne rabe in razlage katoliškega nazora**. Mnogo bolje bi bilo, da bi govoril v imenu kake politične stranke, ki je, upamo, vsaj taka, kot je bila nekoč, izginila iz površja slovenske zgodovine — ali pa v najslabšem primeru predstavlja zgodovinski relikv nekke dobe in mišljenja. Svojega početja ne morejo utemeljevati z vero.

Vera je vse nekaj drugega. Deloma je osebno doživetje, deloma dožitje s pomočjo razodetja. Vera ni ponavljanje suhih črk, je globoko dojetje zemeljske in človeške resničnosti, ki je svobodno dojetje. Z izvirnim grehom smo se simbolično odtujili od božjega bistva, s tem pa dobili možnost uresničitve svobode, ki je dana človeku kot dar. Naše bivanje je nekje v nasprotju z božjo naravo stvarstva. Naše življenje je zato karakterizirano z veliko protislovnostjo in dvoumnostjo naporov. S tem spoznanjem (ki izhaja od protestantskega teologa Paula Tillicha) smo blizu odkritjem globinske psihologije in umetniškimi spoznanjem sodobnosti. Paul Tillich pravi, da se človek, ki se zaveda svoje nezadostnosti, zato tudi ne more zatekati h končnim in poceni obrazcem o neki moči, enotnosti, edinosti, o kateri ni mogoče tako enostavno govoriti. Taki ljudje ne morejo prav formulirati skrbi za izpolnitev človeških nalog. Kadar zdravo čutimo svojo omejenost in se bojimo za izgubo svojega ravnotežja, takrat se lahko ovedemo svoje neskončnosti. Zato spoznanja o protislovnosti bivanja, bojazni itd. posredujejo doživljanje o mogočnosti biti. Le tisti, ki pravo bojazen zasenči z nevrotično bojaznijo in v sebi zatire dvome z napačno pravovernostjo in krepostjo, je v nevarnosti, da izgubi svojo človečnost.

Zaradi tega je mogel Paul Tillich razumeti in podčrtati dve veliki nevarnosti: fanatičnost, ki vidi le sebe in svojo navidežno enotnost in mir, in renegatstvo, ki se svoji biti odpoveduje. Sleherna izvirna bit se mora znati soočiti z vsem, kar je izven nje, zato je meja vsake biti opomin in naloga. Mejo je treba znati prekoračiti, posebno v smeri bližnjika, hkrati pa jo je treba znati uresničevati na višji ravni. Tillich je označil za največjega sovražnika krščanstva malomeščanstvo, ki se izenačuje s konvencijami in čuti strah pred izvirnostmi in napetostmi. Najboljši zavezniki raznih totalitarizmov so prav malomeščani, ki jih ne manjka nikjer na zemlji.

Tu imamo opravka z zamejenim mirom, ki vidi vse negativno pri sovražniku, vse pozitivno na svoji strani. Katoliški glas govori o jasnih taborih in označuje za polovičarstvo, ki je baje tipično za določeno »napredno«^o inteligenco, vse tisto, kar se temu enostranskemu tolmačenju in določevanju upira. Seveda, kajti, kot je Heer v svojem »Svetovnem miru«^o napisal, v zaprtim miru in v zaprtih organizacijah je laže delati, ker je pač človek to, kar je, t.j. bitje, ki se največkrat boji novih spoznanj in odkritij o sebi in drugih. Ali hočejo ti gospodje še naprej tisto zaprto družbo in ozki katolicizem, za katerega smo mislili, da je, če že ne premisli, vsaj izgubil v svojem fanatizmu. Mi nismo proti temu, da pišejo o verski in laični vzgoji (Kat. glas, 27.8.1964), smo pa proti temu, da pribijejo človeku na splošno, laiku in drugače mislečim ljudem, tako ozko podobo o celotni resničnosti. Na ta način je seveda lahko proglasiti vse, kar ne spada v lasten okvir, za napačno in protiversko. Toda ta zamejeni mir v družbenem življenju je soroden malemu miru v človekovi osebi, ugotavlja Heer, pri čemer omenja odkritja globinske psihologije, kot jo izraža Erich Neumann. Ta mali človekov mir je v tem, da se izpodrine v območju človekove osebe, zamolči in potlači vse tisto, kar je neprijetnega, težkega in vznemirljivega. Treba je zatreti vse dvome iz mladih let, spolne težave, skratka vse, kar se v mali zgodovini človeka pojavi neprijetnih in nevšečnih stvari. Ti ljudje so globoko zadržani do drugih. Taki ljudje težijo po varstvu in zaklonjenosti v trdni trdnjavi zaprte družbe, ki jim nudi priložnost, da vse tisto, kar je neprijetno, ožigosajo za sovražno, hudobno, nekrščansko in necerkveno. Taka bitja rada napadajo in zatirajo vse, kar je prenapornega. V tem se ne razlikujejo od ideoloških in političnih varuhov v komunističnih državah, ki jim ni težko označiti revije, časopise ali pa posameznike za sovražne, antisocialistične ali celo fašistične elemente, brez vsake globlje analize. Take stvari poznamo in se zato ne čudimo. Moramo pa jih javno zavriniti. Te metode sumničenja in črnenja vzgajajo tistega množičnega katoliškega (in tudi komunističnega) človeka, ki kot izrazito negotovo bitje in pripadnik zaprtosti nudi tako malo odpora totalitarizmom vseh oblik in barv.

Vsi ti poskusi, na katoliški strani, kakor tudi v osrednji Sloveniji, da bi vse izravnali (in ko se jim to ne posreči, se zatečejo k sumničenju in klevetam pri nas, in ukinitvam in izmenjavam onkraj meje), izvirajo samo iz lastne nezrelosti in bojazljivosti, ker niso sposobni odprtega miru. Globinska psihologija pravi o tem sledeče: V notranjosti slehernega človeka se postavljajo nasprotujoče prvine v množini druga proti drugi: tako v zgodovini in v človeštvu kakor v območju posameznikove osebe se bojujejo številne nasprotujoče si prvine ena z drugo; kadar se v človeku ta boj zatre, pride do enostranske zmage ene same strani, ene same prvine, človek pa se spremeni v togega, ozkega, svojeglavega, docela nestvariteljskega pristaša drobnjakarskega miru; kadar pa se človeku posreči notranji spor vzdržati v vsem obsegu in v nenehnem ravnotežju, v nikoli prekinjenem boju s samim seboj, brez vsake lažnive zmage in zatrtja, tedaj pride do polnega človeka, do stvariteljskega življenja, tedaj se porodi veliki, odprti mir. Ljudje odprtega miru razumevajo in priznavajo zunaj sebe veliki boj mnogih zoprnikov in sil, ker vedo zanje v svoji notranjosti.

Isti Heer je na nekem drugem mestu napisal, da so vsi resnični veliki spori v življenju človeka in v zgodovini nerešljivi. V življenju in v zgodovini ne gre za reševanje vprašanja in odpravo spora, najmanj pa za dokončno pravno sodbo. Velike spore moramo sprejeti in vzeti nase in jih preživeti, šele takrat postanejo rodovitni. Rodoviten je spor, kadar se obema zoprnikoma odpre prilika, da si vidita drug drugemu v obraz, kadar namreč zreta drug drugemu v oči, se spoznata kot nasprotnika, in ne kot sovražnika. Danes si komunisti, vsaj tisti iz sovjetske Rusije, in katoličani ne morejo pogledati drug drugemu v obraz. Zato ne vidijo drug drugega, zato vidijo drug v drugem le fetiš, pošast in krvavo resničnost, ki si jo pripravijo drug drugemu, ko pridejo na oblast. Gospodje, ki govorijo o polovičarstvu in neodločnosti, bi nam radi vsilili svojo preteklost, ki ni bila nič manj krvava od preteklosti tiste strani, v katero se tako silovito zaganjajo. Silijo v ozkost (sinonim za provincializem) in enostranskost, ki je ravno v slovenski zgodovini pripeljala do take narodne tragedije kot v zadnji vojni. Pri tem pa pozabljajo, kako malo so storili, da bi se tista tragedija preprečila takrat, ko je bil še čas. Toda tedaj so se ukvarjali s fanatičnimi razlagami, kako naj se katoličan vede v svetu, ki ga obdaja, malo pa so naredili. Taka polemika bi se nam zdela smešna, ko bi ne vedeli, da vodi ta ozki policijski duh v posiljevanje duha in človeka. V Sloveniji danes posiljujejo slovensko inteligenco s tem, da jo imenujejo reakcionarno, pri nas pa jo skušajo posiljevati s sumničenji in klevetami kriptokomunizma in agentov v službi rdečih morilcev, pri čemer pa pozabljajo, kam so take metode vodile in še lahko vodijo. Predvsem pa pozabljajo na izjave, ki jih je o Mostu dal g. Race in na poskuse izolacije Mostu s strani tako imenovanih »naprednih«, za katere baje naša kulturna situacija ne nudi še dovolj možnosti in vzrokov za odprto sodelovanje. Mi vemo dobro za vzroke nesodelovanja, ki jih bo bodoča kulturna zgodovina morala ugotavljati. Govorila bo o nikdar načetih poskusih pripravljanja rodovitnih tal za tako sodelovanje s strani »naprednih« in o nikdar nastalih revijah, ki bi pričale o delu t.i. »naprednih«.

Kar se pa očitkov tiče, ki merijo za tem, da bi očrnili knjigo »Cerkev in prihodnost«, prinašamo na drugem mestu njeno vsebino, da si lahko ljudje ustvarijo o njej lastno sodbo. F. Heer ni samo priznan katoliški publicist in zgodovinar, ampak tudi urednik uglednega katoliškega tednika »Die Furche« in sodelavec uradnega časopisa Dunajske nadškofije. Kar pa zadeva resnico o Daimu, je stavek: »Ne vem, ali so ti ljudje že izven Cerkve ali ne« (res je, da je dal kardinal König tako izjavo, ni pa imenoval nobenega imena. To so storili gorečneži, kot je g. Sincerus, Monsignor Otto Mauer mi je rekel, da kardinal König ni imel namena koga obsojati in se je pozneje oddaljil od takega (tolmačenja) itak že sam citiral v sestavku, ki ga je je Most objavil v četrti številki: »nakar so nekateri pisali v glasilu

dunajske nadškofije, da smo izven Cerkev. Trdili so, da hočemo združiti Cerkev, kar bi veljalo, ko bi fevdalna družba bila edina prava.«

Očitek klevetanja hierarhije s strani Daima, predvsem pa očitek, da je to, kar pravi Daim, herezija, je posebno neumesten. Na drugem mestu te revije prinašamo Knollovo razlago o tem, kakšna je dolžnost katoličana. Lahko pa si tudi ogledamo, kaj o tem misli znani in »versko« neoporečni teolog Karl Rahner. V reviji »Universitas« je novembra 1963 izrazil sledeče misli o tem problemu: »Vse tisto, kar pomeni nevarnost v posvetni družbi, ogroža tudi Cerkev. Notranji položaj, ki je v njej pogojen z defenzivo zoper sovražne sile zunaj Cerkev, je še hujši. Zavlada je parola, da je potreben enoten duh, kajti le-ta objektivira nauk o papežu in papeštvu, ki veže Cerkev in je porok resnice.

Temu je treba zoperstaviti duh, ki nikoli ne ugašne in pogum za drzna dejanja.

Kristusov duh se izraža s pokorščino do hierarhije. To je res, res je pa tudi, da duh božji deluje v tistih laikih, ki imajo milost in breme harizme, ki kličejo in opominjajo, opozarjajo in izražajo svojo pogumno in prepričano misel. Duh prave pokorščine ni tam, kjer se ustroj Cerkev vrti brez trenja, kjer se izživlja totalitarna vladavina, marveč prava pokorščina je tam, kjer vlada duh skupne bojevitosti, spoštovanja do neuradnega duha, kjer se dopolnjuje antagonizem in pluralizem duhov, kjer se gradi enotna Cerkev.

Reči je treba še več: V Cerkvi živijo mnoge harizme in nihče med verniki in duhovniki nima vseh in nikomur ni dano vladanje nad vsemi harizmami. Kristjani moramo biti v mnogih stvareh različnega mišljenja. Cerkev naj se uredi kot pluralizem različnih nalog in funkcij. Edino tako se bo razvil boj, edino tako bo boj razvnel pravo ljubezen in prebudil duha, ki bi sicer zaspal. So dejanja, ki jih Bog zahteva od posameznikov prej, preden jih zazna celotna Cerkev, posebej še hierarhija. Vsakdo med nami mora postati neustrašen nosilec in izražalec svojih darov, postati mora soodgovoren za vse, vedeti mora, da je prišel čas za radikalne poskuse, kajti s previdnim nadaljevanjem stare poti nam ni več rešitve.«

To so misli in spoznanja, ki vežejo razvijajoče in napredujoče človeštvo širom po svetu. S kakšno zavestjo in razpoloženjem, če ne s takim, naj se kristjan pripravlja na dan srečanja (v neki bolj ali manj bližnji bodočnosti) z novimi generacijami, ki so izšle iz marksizma ali katerekoli druge vere in ideologije, ki pa se otepajo vseh tistih okov, ki preprečujejo odprt in širok človeški razvoj. V svetu miru se bo moral tudi komunistični človek srečati z vsemi temi mislimi in ne bo mogel iti mimo njih, če se bo hotel preživeti. Poskusom integracije laikov odgovarjajo poskusi integracije državljanov pod okriljem in kontrolo partijskih ideologov v komunističnih državah. Oboje je treba vrednotiti kot skrajno nedemokratsko postopanje, kot strah pred splošno človeško odgovornostjo, predvsem pa kot nemoč in nesposobnost, da bi ljudi mogli k temu vzgojiti. Ni pa mogoče vzgojiti odgovornega človeka, če ga hranijo z ozko razumljeno ideologijo. Tako ljudi samo posiljujejo, ovirajo jih pri svobodnem razvoju in delovanju. Povsod tam, kjer je mnogo duhovnih cenzorjev, je tudi mnogo napačnosti in vsemogočega sumničenja. Tam pa ne more priti do napredka in miru.

Vsem nam, ki smo spoznali ljudi raznovrstnih prepričanj in spoznanj, predvsem pa spoznali mnoge kritične in neoportunistične marksiste, je bilo jasno, da je potrebno danes v posameznih ideologijah očiščenje vseh laži in mitov — in to obojestransko. Le prizadevanja na obeh straneh bodo lahko rodila tistega novega duha po sodelovanju in pravem partnerstvu, ki nas bo lahko edini rešil naših nekdanih in sedanjih protislovij. Ukrepi proti slovenski inteligenci v osrednji Sloveniji, izjave raznih Racetov in pisanje raznih Sincerusov bodo samo pomagali poznejši zgodovini k lažji opredelitvi tistih sil, ki jim ni bilo do enotnega človeškega napredka in mirnega razvoja.

Pravni in gospodarski vidiki razlaščenja

Bogdan Berdon

Obstoj slov. manjšine v dolgih stoletjih je treba pripisati posesti zemljišča, iz katerega smo črpali življenjska sredstva.

Upoštovati je treba dejstvo, da živimo v gospodarskem sistemu, v katerem je privatna lastnina osnova življenja posameznika in skupnosti.

Ne mislimo se tukaj spuščati v problem, ali je ali ni privatnolastninski sistem zgodovinsko še upravičen. Ugotovljamo edinole dejstvo, da živimo v gospodarskem sistemu, v katerem je lastnina osnovna kategorija.

Splošno je znano, da vsako gospodarstvo (bodisi kapitalistično bodisi socialistično) temelji na treh temeljih:

- 1) kapital
- 2) delo
- 3) zemljišče.

Razumljivo je, da so vsi trije temelji nujno potrebni, če naj sploh govorimo o gospodarskem življenju.

Tako si ni moč predstavljati gospodarskega podviga brez zemljišča, brez tal, na katerih se to delovanje vrši. Nekdo ima lahko kapital in tudi delovno silo na razpolago, a to še ni dovolj, da bi se mogel gospodarsko udeleževati; potrebno mu je še zemljišče.

Zanimivo je ugotoviti, da smo ravno mi, tržaški Slovenci, bili še pred nedavnim ob povojnem razmahu industrijskega kapitalističnega gospodarstva lastniki enega od treh temeljev, to je zemljišča.

S tega stališča, ki je strogo gospodarsko, je nemogoče zanikati to zgodovinsko (zemljejknjižno-tavolarno) resnico.

S stališča stroge gospodarske znanosti je možno ugotoviti, v nasprotju s splošnim mnenjem o nekaki večni gospodarski brezpomembnosti tržaških Slovencev, da smo imeli v naših rokah še pred nedavnim velikansko bogastvo.

Pri tem se zavedamo, da omenjena ugotovitev ne more izgubiti svojega pomena tudi pri upoštevanju pravnih in političnih okoliščin, ki so v precejšnji, če ne odločilni meri vplivale na dogodke, o katerih je tu govora.

Vprašanje razlaščenja slovenske zemlje je, po našem mnenju, treba gledati predvsem z navedenega stališča.

Slovenski živelj se ima za svoj obstanek na tem kraju skoraj v celoti zahvaliti lastni zemlji.

Mnenja smo, da izguba lastne zemlje, ki je skozi stoletja tvorila edino ekonomsko podstat našim prednikom, utegne imeti zelo nevarne posledice za ohranitev naše samoniklosti.

Zgodovinske okoliščine so povzročile, da smo se kot narod izoblikovali v ozki povezanosti z zemljo. Zato nam je zemlja v krvi, zemlja je del nas samih. »Industrijska revolucija« je bila in je za nas zelo resno vprašanje. Naše ljudstvo, kakor je bilo o tem že govora, ni nikoli živelo od kapitala, ampak od dela svojih rok in zemlje, ki je skozi stoletja preživljala našega človeka.

Izguba tako važnega faktorja naše eksistence predstavlja za vsakega našega posameznika in skupnost v celoti določeno okrnitev, za katero bi morali po naravni pravici prejeti neko odgovarjajočo gmotno in moralno nadomestilo.

Pri tem lahko ugotovljamo, da v območju pristaniške industrijske ustanove ni niti enega slovenskega podjetja, dasiravno smo darovali na oltar industrializacije precej milijonov kvadratnih metrov zemlje, ki je naš glavni gospodarski faktor. Pričakovati bi bilo, da bi ob tako usodni okrnitvi

našega gospodarstva pristojni organi posegli tudi v političnem smislu (kot na primer glede požiga Balkana). A na žalost vseskozi ugotavljamo (glej slovensko časopisje, posebno »Primorski dnevnik«), da pristaniška industrijska ustanova ne spoštuje niti zakonskih določil pri določevanju odškodnine. Splošno je znano, da ustanova določa odškodnino samovoljno in brez vsakega upoštevanja zakonskega predpisa, po katerem mora odškodnina odgovarjati tržni ceni razlaščene nepremičnine.

Omembe je vredno, da je doslej »Ente Porto« izgubil vse tozadevne sodne spore, kadar so se razlaščenci uprli na sodišču proti enostransko določenim odškodninam.

Na to vprašanje se mislimo vrniti in ga podrobneje obdelovati.

Edina stvar, ki jo je potrebno tukaj omeniti, v kolikor utegne imeti takojšnje posledice, je nujna zavrnitev vsakega za nas škodljivega modrovanja od strani nasprotnika, to je od strani pristaniške ustanove.

Ta ustanova že dalje časa streže našim ljudem, tudi takim, ki imajo precejšnje besede in prav tolikšno odgovornost glede problema razlaščevanja naše zemlje, z neko modrostjo, ki utegne imeti precejšnje posledice pri določevanju odškodnine, kot se je to zgodilo v preteklosti.

Ta modrost, ki prihaja od omenjene razlastitvene ustanove in na katero moramo vsi skrbno paziti, da se je ne bi oprijeli, obstaja v ločevanju med vinogradom, oranico in pašnikom (vigneto, arativo, prato), ki naj bi bila edina osnova za določevanje razlastitvene odškodnine (v zvezi z naftovodom).

Tako umetno poenostavljanje osrednjega vprašanja, ki je razlastitvena odškodnina, je docela v nasprotju z ekonomsko, a predvsem s pravno stvarnostjo, to je, z obstoječimi tozadevnimi predpisi.

Obstoječi zakoni narekujejo, da mora odškodnina pri razlaščevanju od strani pristaniške ustanove odgovarjati tržni vrednosti zemljišča v času razlastitve.

Po zakonu je treba najprej ugotoviti tržno vrednost nekega zemljišča (v našem slučaju s primerjavo s sorodnimi zemljišči, ki niso vinkulirana). Namen zakona je dati možnost razlaščenemu lastniku do nakupa sličnega zemljišča na svobodnem trgu.

Glede na to, da živimo v kapitalističnem in denarnem sistemu gospodarstva, je to tudi edini pravilni način poravnave škode, ki jo utrpí razlaščenec.

Potrebno se je tedaj sklicevati ob vsaki priliki na zakon in zakonitost. A stališče industrijske ustanove (E.P.I.T.) ni osnovano na obstoječem zakonu, temveč na razveljavljenem členu XIV ukaza št. 66 z dne 18.4.1953 bivše ZVU. (to je člen, ki je določal umetno »spremembo« vsake površine v kmečko zemljišče na zelo babjevni način, vreden srednjeveške alkimije). To stališče našega sobesednika («vigneto, arativo, prato...») je predvsem izven vsake ekonomske stvarnosti, poleg tega, da je izven zakona («fuori legge»).

Z navedenim stališčem («vigneto, arativo, prato») Ente Porto Industriale »zagovarja obstoj kmečkega trga, odnosno kupčevanja z zemljišči v izključno kmečke, poljedelske namene. Vsakdo ve, da to ni in niti ne more biti res. Tržna cena nepremičnin, ki jo določa ponudba in povpraševanje, ni »poljedelska cena« — kot trdi naš sobesednik —, ampak je enotna cena za kvadratni meter ne glede na bodočo uporabo površine.

Glede na to, da v našem primeru sploh ni mogoče govoriti o kmečkem tržišču, je nesmiselno in nestvarno zagovarjati obstoj »kmečkih cen«, odnosno »kmečkih tržnih cen«. Potrebno je pri tem poudariti, da zagovarjanje nekega izmišljenega, neresničnega in nestvarnega »poljedelskega trgovanja z zemljišči« v neposredni okolici mesta gre lahko v korist edino razlastitelju, »pristaniški ustanovi«, ki bi rada navidezno upravičeno določala ravno tako nestvarne in neosnovane cene za nepremičnine, ki jih namerava razlastiti.

Splošna resnica je, da okrog mesta, ki je v urbanističnem razvoju, izgine kmečki značaj tržišča z nepremičninami. To je mogoče opaziti tudi okrog Trsta. Edino pristaniška ustanova bi hotela biti izjema temu gospodarskemu zakonu. Če primerjamo cene v ostalih predelih okrog Trsta (Križ, Opčine, Padriče itd.) s tistimi, ki jih določa pristaniška ustanova, bomo takoj razumeli skrit pomen zagovarjanja »kmečkih cen«.

Če na koncu pomislimo še na dejstvo, da se zdaj vse to počenja za mednarodni velekapital, ki mu na kratko pravimo »naftovod«, potem ni nobene razloga, da ne bi napravili vsem tem krivicam enkrat konec.

Ob dvajsetletnici upora

Flori Lipuš je nekoč za našo revijo zabeležil sledečo misel: »Včasih smo občudovali ljudi, ki so imeli žilico ustvarjanja, zdaj pa bomo občudovali ljudi, ki so imeli žilico bodočnosti.«

Prišli so kritiki svareče dvignjenega prsta, stavek prebrali, a ga niso razumeli; izjavili so, da je nesmiseln, modno prazen, pod vplivom dekadentnega iskanja originalnosti za vsako ceno.

Resnica je obratna: stavka niso hoteli sprejeti, ker je v njem intuicija o spremenjenem odnosu do sveta in človeka, ki ogroža njih kratkovidnost.

Danes začenjamo vsi čutiti, da se je odnos do osebnosti spremenil. Vse kaže, da je bila prav druga svetovna vojna tisti mejnik v času, okoli katerega se je svet nekje v svojem najglobljem bistvu zganil. Morda se tega še ne zavedamo zadosti, prav gotovo pa tega spoznanja še ni v šolskih knjigah in enciklopedijah.

Iz tega vidika raste pomembnost preteklega konflikta: navdaja nas slutnja o njegovih skoraj ne-človeških dimenzijah, zaradi kristalizacije zla, ki se je neverjetno intenzivno utelesilo v času-prostoru.

V nasprotju z zlom pa še nimamo protiutežne manifestacije dobrega, po kateri kliče svet; odporniško gibanje, kakor se je pojavilo iz obupnega upora ljudstev, je šele kal, seme, ki naj se razraste v prihodnost.

Sile zla so razpršili, niso pa jih uničili, razbegnile so se in poskrile v vsako stranko, v vsako ideologijo, v vsakega človeka. Danes ne more nihče s prstom pokazati na zlo, ki bi bilo nekje totalno uteleseno. Povsod biva: na Zapadu, kakor na Vzhodu, med ateisti in pripadniki religioznih skupin, v meni in tebi. Kopiči se predvsem v različnih ekstremizmih, ki ovirajo združevanje sveta.

Rezistenco moramo nadaljevati tako, da se spreminjamo sami v sebi. Zato danes ni genij več tisti človek, narod ali skupina, ki poudarja samega sebe, svojo preteklost, svoje žrtve, ampak tisti, ki se razdaja celemu svetu. Za tistega, ki hoče svoj potencial sprostiti v času-prostoru med bližnjikom in seboj, odpoveduje vsaka naštudirana revolucionarna tehnika, kajti vsaka črka je danes mrtva in nemogoče je vklepati dialektiko (življenje) v še tako lepe apriorne sisteme.

S. T.

Cerkev in prihodnost

Založba Evrope s sedeži na Dunaju, v Kölnu, Stuttgartu in Zürichu si je z zbirko aktualnih knjig, ki nosi ime »Evropske perspektive«, priborila močan ugled. Med izdajatelji so znana imena kot Heer, Daim, Dedijer, Silone in vrsta drugih pomembnih osebnosti iz vseh krajev sveta. Založba je izdala vrsto izredno zanimivih knjig, od katerih bomo skušali vsaj nekatere predstaviti.

Knjiga »Kirche und Zukunft« s prispevki Daima, Heera in Knolla je vzbudila precej zanimanja, pohvale in tudi napadov. Napadli so jo tudi pri nas, toda kot se pri slovenskem pomanjkljivem kulturnem poročanju često dogaja, ne da bi jo predstavili javnosti in obširneje analizirali.

Zakaj je ta knjiga potrebna Cerkvi in kristjanom? Morda zato, da se bodo katoličani bolje prilagodili demokraciji? Ali pa gre za napotke, kako naj katoličani sodelujejo v desnih in levih diktaturah?

Kdor danes zasleduje dejavnost katoličanov po svetu, bi lahko dejal, da stoji katoličan sredi sveta kot brat svojih soljudi. Ravno to ne drži. Cerkev in katolicizem sta po mnenju Daima, Heera in Knolla prej podobna getu, kjer nekaj izbrancev daje navodila, kako naj se 500 milijonov vdanih vernikov vede ob grožnji nuklearne vojne, kako naj se ravna v spopadu med Vzhodom in Zapadom in kaj naj mislijo in razumejo o teku dogodkov in posebej o delovanju Cerkve v sodobnem času.

To pomeni, da se posveča vzgoji posameznikove vesti premajhna pozornost. Bratstvo v Cerkvi, bratstvo v enem človeštvu, to je motiv, ki je združil te tri različne pisce in avstrijske katoličane.

NAZAJ K BRATSTVU

V tem prispevku govori Daim o defevdalizaciji Cerkve. V 29 točkah skuša posredovati jasen pregled čez vprašanja, od katerih so bila nekatera na dnevnem redu koncilskih razgovorov in ki bi jih bilo po njegovem treba na novo premisliti in spremeniti. Posebno kar se liturgije tiče, je Daim že pred koncilom raztolmačil, zakaj bi bila reforma liturgije potrebna in v kakšni meri. Tu gre, kot je zapisal že Joseph Ratzinger, za »krščansko bratstvo«, pri katerem pa je že od tretjega stoletja dalje izraz »brat« polagoma izginjal iz vsakodneвне rabe, pa čeprav je bil v začetku krščanstva splošno rabljen pozdrav.

Zakaj se morajo papeži tudi danes drugače imenovati kot Peter I., ki se ni imenoval oče, ampak brat, tako kot je zapovedal Kristus? Peter I. ni imenoval bratje samo patriarhov in nadškofov, ampak brez razlike vse kristjane. Pomislimo na poklek na tla in priklone, o katerih se je Peter I. izrazil: »Vstani, tudi jaz sem človek« (Apd 10, 26). Zakaj bi se moralo skrivati bratstvo za tako nekrščansko fasado? Pravo vedenje mora biti na zunaj in znotraj isto. Kristus je bratski tip, ne pa očetovski. Ime Oče je namenil samo za Boga. Bodočim škofom, kakor tudi papežem, pravi: »Tudi ne kličite nikogar na zemlji očeta, zakaj eden je vaš Oče, tisti, ki je v nebesih« (Mt 23, 9-10). To je dovolj zgovoren primer. Ravno tako stoji na istem mestu: »Vsi ste pa bratje« (Mt 23, 8).

Čeprav se je fevdalizacija začela s Konstantinom, ki je škofom (po-
znejše so dobili škofje ta naziv namesto apostolov) nadel naslov eminenca,
ne moremo reči, da je to samo njegova krivda. Kajti hierarhija ni bila
prisiljena sprejeti takih naslovov. Kot prvi socialisti, tako so tudi zgodnji
kristjani zavračali redove in častna znamenja. Toda kakor se poznejši
socialisti in komunisti niso znali upreti tej skušnjavi, tako se tudi kristjani
niso znali.

Defevdalizacija v vsem svojem obsegu bi gotovo prispevala k novemu
odnosu Cerkve do svetovnega miru in srečanja z drugoverci. Defevdalizacija
je v tem, da se zavreže vse tisto, kar je bistvu krščanstva tuje: to je, da
se zavreže tuji življenjski in vladarski stil, ki izvira iz bizantinizma in nem-
škega fevdalizma, zavreže pa se naj tudi ceremonial, ki onemogoča razširitev
pravega bratstva.

ATEISTI IN KRISTJANI V ENEM SVETU

Maja 1962 so »Informations Catholiques Internationales« povabile znane
teologe in nekaj laikov na zborovanje o pozitivnem pomenu ateističnih
gibanj za krščanstvo. Namen zborovanja je bil v tem, da bi preprečili
možnost javne obsodbe »ateizma« na drugem vatikanskem koncilu, kar bi
povzročilo tako Cerkvi in svetu, kakor tudi kristjanom in nekristjanom
več škode kot koristi. Iz Heerovega predavanja povzemamo nekaj najzna-
čilnejših misli, ker mislimo, da je to pomemben prispevek k notranjemu
očiščevanju in obenem svarilo proti enostranskemu reševanju vprašanj,
ki tako danes kot v preteklosti ogroža resnični človeški napredek.

Leta 1795 je nemški pesnik Johann Paul Friedrich Richter napisal svoj
»Govor mrtvega Kristususa s svetovnega poslopja, da ni nobenega Boga«.
Isto so v 19. stoletju pisali francoski, angleški, ruski, španski pesniki iz
protesta proti pomeščanjenemu krščanstvu, proti uradniški protestantski
Cerkvi in rimskim poskusom hegemonije. Milijoni ljudi v Evropi so zapu-
stili krščanstvo. Krščanski politiki, generali, inženirji, tehniki, agronomi,
zdravniki, trgovci, tovarnarji, uradniki se vedejo ravno tako kot ateisti.
Konkretno se malo občuti, da bi bilo njih dnevno življenje prepojeno z
božjo prisotnostjo. Ravno tako skušajo kristjani, ki v resnici ne verujejo,
a bi radi verovali, krčevito verovati in tudi druge pripeljati do tega. Toda
edino resnično sredstvo je pričevanje z lastnim delovanjem in zgledom.
Današnji, kakor tudi bodoči kristjan bo moral resno jemati vprašanja,
ki jih je načel ateizem, če hoče notranje rasti in dozoreti. Kristjani pozab-
ljajo na dialektiko božje prisotnosti v svetu, da namreč Bog lahko govori
tudi iz ust ateistov.

Posebno dejanje nove dobe je poskus ateistov, da bi zgradili nove
družbene oblike onstran krščanstva. Napovedali so boj lakoti, neznanju,
boleznim, vojni in smrti, posebej pa nesmislu, ki izvira iz človeške lenobe
in nevednosti, ki spreminja žvljenje v pekel. Kadar se kristjan ne udeležuje
iskreno teh naporov, napravlja pred ateisti vtis izgubljenega bitja, ki ni
sposobno prevzeti nase odgovornosti, katero mu nalaga Bog.

Vsakdanji kruh ateističnega znanstvenika je neizprosna samokritika,
ki je temelj in pogoj vsakega raziskovanja. Biti mora ponižen, priprav-
ljen, da vsak dan pride do novih in neprijetnih dejstev, ki mu lahko one-

mogočijo ali pa popolnoma spremenijo lastne ideje, želje in teorije. Pripravljen mora biti na polom. Pri vsem tem najdemo kristjane, ki so polni sentimentalizma in napačnega samoohranjanja, ki govorijo z bobnečimi besedami o Bogu, svetu in človeku.

Tako bi včasih mogli govoriti o zamenjavi vlog: ateisti prevzemajo zavestno ali nezavestno vlogo vernikov, ki vdano gledajo v prihodnost, in napovedujejo večjega Boga in bolj zrelo in čisto božje izkustvo. Kot človek 20. stoletja ima Heer poskuse, ki težijo za tem, da bi nas popeljali nazaj v svet vizij, čudežev in množičnih sugestij, za nevarne. Izkustvo skrivnosti, misterija, je tisto, kar potrebujemo, ne pa izkustvo čudežev.

Nekateri zahtevajo, da bi bila Cerkev nekaka zavarovalnica in tovarna dogem. Pri tem pa ne uvidijo, kako je to na moč podobno totalni ateistični državi in totalitarni stranki. To, kar očitajo le-tem, je tisto, kar velja za njih same.

Kar se ateistične znanosti na splošno tiče, je treba poudariti, da je mogla doseči tolikšen napredek samo s pomočjo notranje svobode, nekega notranjega etosa, od katerega bi se lahko kristjani in katoličani naučili marsikaj koristnega. Tak etos temelji na priznavanju dejstva, da se človek uči iz izkustva, eksperimentiranja in napak.

Cerkev si ne more več privoščiti še enega boja proti modernizmu kot v 19. stoletju, s katerim je v Franciji, Nemčiji, Angliji in Italiji likvidirala budno in od znanosti inspirirano inteligenco. Ne gre za to, da se da priznane dosežkom znanstvenikov, ampak da se jim prizna osebni etos in njihovo iskanje resnice. Treba je odpreti vrata ustvarjalnim silam, ne pa pasivnosti, ki je povzročila toliko nepričakovanih reakcij. Ravno ta duhovna pasivnost podpira napadalnost, sumničenja in nepoštenost.

V očeh mnogih nekristjanov in pripadnikov drugih ver in ateizma predstavlja Cerkev in katolicizem interesno skupino, ki je proti vsemu drugemu. Preteklost tridesetletne vojne in divjih križarskih vojn bi morala svariti in voditi k novim odnosom do drugih svetovnih ver. Te nove oblike in poti bodo kristjani spoznali samo tedaj, ko bodo priznali, da jih ni mogoče uničiti tako kot Albižane.

Kristjani bodo morali živeti ob drugih verah še dolgo časa, morda tisočletja. Samo krščanska prisotnost, pričevanje krščanske trdnosti in dejanja, predvsem pa pričevanje ljudi, ki predstavljajo višjo duhovno in posvetno raven, bodo lahko od znotraj in od zunaj vplivali na druge svetovne vere. Na Japonskem, v Aziji in Afriki najdemo danes nekrščanska verska gibanja, ki so vsrkala precej krščanskih prvin. Krščansko seme se širi v taki obliki, ki je kristjani pravzaprav niso niti iskali, še manj pa želeli.

Cerkev se ne bo mogla izkazati kot »secta catholicorum«, ampak samo kot takšna, ki se bori za vse ljudi. Diktatura katoliških skupin in ljudi v deželah in družbenih ureditvah, kjer vladajo katoličani že 400 let, 20 ali samo 10 let, diktatura, ki hoče nadvladati drugače misleče ljudi s terorjem, diskreditira katoliško pozicijo nasproti ateističnim diktaturam.

Spoznanje, da so razlike med katolicizmom in komunizmom praktično nerešljive, bi moralo pripeljati tudi do spoznanja in prave modrosti, da se resnično življenje odvija le v nepomirljivih protislovjih. Svetovni mir pri-

hodnosti bo skupnost in nasprotstvo zelo različnih ver, svetovnih nazorov in političnih sistemov.

Mnogi katoličani zelo pogosto govore, da so vsi komunisti lažnivci, ki jih je poslal sam hudič. To verjetno ne bo povsem držalo. Zakaj, kot je rekel Tomaž Akvinski, v vsaki laži je tudi nekaj zrnca resnice. Pa tudi zgodovina prejšnjega, kakor tudi današnjega stoletja nam daje zgovoren komentar k temu. Danes nam servirajo z lažmi in vojaškimi grožnjami trdo resnico, o kateri kristjani niso hoteli ničesar slišati.

Zadnji boj med kristjani in ateisti se odigrava na življenje in smrt. Često se kristjani in katoličani, ko vidijo krvavo pričevanje rdečih mučencev, sprašujejo, kje neki jemljejo moč za takšno smrt? Bila bi velika perversnost, ko bi jih skušali onečastiti s predsodkom: ti ljudje so umrli s hudičevo pomočjo in njih dela so hudičevo delo. Tako ne gre. Tomaž Akvinski in Tomaž Morus sta znala povedati o tem nekaj drugega.

Spoznanje, da je življenje boj, bi moralo v katoličanih vzbuditi veliko željo po požrtvovalnosti, budnosti in trdnosti. Še nekaj bi morali kristjani storiti: živeti širokogrudno, plemenito in pošteno življenje, ki vidi lastne slabosti in nasprotnikovo veličino. Tako krščansko življenje bi bilo za mnoge, ki nimajo nobenega stvarnega dostopa in odnosa do krščanstva in Cerkve, dokaz božje prisotnosti. Kristjani lahko dokažejo božjo prisotnost samo s človeškim dokazovanjem, ki temelji na življenjskem pričevanju in krščanskem delovanju, ki po svoji notranji sili presega današnji ateizem in krščanstvo. Pri grajenju bodočnosti se bodo morali tako kristjani kot ateisti šele izkazati. Svetovna zgodovina ne pozna več umikov. Oboji se morajo srečati na tej zemlji kot nasprotniki in bratje, kot prepiralci in konkurenti in kot varuhi obojestranskih slabosti in kreposti.

V takem življenju se bomo lahko spoznali in lahko videli v sodobnem človeku tisto, kar je Robert Musil napisal v svojem »Človeku brez posebnosti«, t.j. človeka možnosti, ki nosi v sebi še neodkrite božje cilje, ki vodijo k tistemu nastajanju osebnosti, v kateri so grški cerkveni očetje in Teilhard de Chardin videli možnost uresničitve zrele Kristusove dobe. O tej dobi je ateist Ernst Bloch nekoč napisal: »Kraljestvo človeštva ostane mesijanski prostor-fronta.« Rešitev teh konfliktov ni v njihovem uničenju, ampak v Božanskem, ki je večje od vere kristjanov in vere ateistov.

KATOLIŠKA AKCIJA IN AKCIJA KATOLIČANOV

Skoraj ni vprašanja, ki bi v preteklosti, kakor tudi v sedanjosti povzročilo toliko debat kot vprašanje vloge in mesta vernikov v Cerkvi in izven nje. Pri Slovencih je prišlo do večje diferenciacije katoličanov v času španske državljanske vojne in nato v dobi druge svetovne vojne. Toda tudi tolmačenje papeških okrožnic in enciklik je dalo že dovolj povodov za razprave, polemike in usodne odločitve. Neki naš pisatelj je nekoč dejal, da bi bili prepiri dveh slovenskih katoličanov o razlagi papeževe enciklike vredni dramske obravnave. Poglejmo, kaj misli o tem August M. Knoll, ki je napisal eno temeljnih del o tem problemu in katerega namen se v sedanjosti pa tudi v prihodnosti ne sme istovetiti z nobenim družbenim redom.

Buenosaireski kardinal Antonio Caggiano je na svetovnem kongresu laičnega apostolata leta 1951 potegnil ostro črto med »Katoliško akcijo« in »Akcijo katoličanov«. S tem je pokazal na dvojni apostolat: v okviru Cerkve in v okviru meščanske družbe. Znotraj Cerkve se govori o »Katoliški akciji«, zunaj nje pa o »Akciji katoličanov«. Katoličan bi moral sodelovati v obeh, Kardinal Caggiano je ravno tako jasno pokazal na dolžnosti in naloge obeh. V okviru »Katoliške akcije« so laiki samo navadno sredstvo cerkvene hierarhije in splošno cerkvene organizacije, torej so ji podrejeni. V drugem primeru, pri »Akciji katoličanov«, predstavlja njihovo delovanje aktivno in apostolsko prisotnost v meščanski družbi. Za njihovo delovanje ne more Cerkev prevzeti nobene odgovornosti.

»Akcija katoličanov« vsebuje dvojen element: versko-moralni in kulturno-politično-ekonomski. Torej more biti odvisna od Cerkve le »Katoliška akcija«. Po kardinalovih besedah nosijo v kulturnih, političnih in ekonomskih zadevah vso odgovornost laiki sami.

Na eni strani imamo »Kraljestvo kristjanov v svetu«, kateremu pa nasprotujejo poskusi integracije katoličanov, kot sta to začela že papež Gregor VII. in Bonifacij VIII., poskusi, ki se danes zopet pojavljajo in zahtevajo cerkveno prisotnost na vseh področjih človeškega udejstvovanja. To bi pa pomenilo goli klerikalizem in kurializem.

Leta 1960 je »L'Osservatore Romano« pisal o upravičenosti Cerkve, da vodi tudi politično dejavnost kristjanov, ne samo moralno-verske dejavnosti. Notranja katoliška opozicija je takoj reagirala, celo uradni organ dominikancev in jezuitov. Pa tudi Herderjeva korespondenca »Orbis catholicorum« in švicarsko študentsko in akademsko združenje »Civitas«.

V sakralnem smislu ni to razlikovanje nekaj novega, saj je že sv. pismo govorilo o tem s stavkom: »Plodita se in množita ter napolnita zemljo, podvržita si jo« (1 Mojz 1, 28), pa tudi Jezus Kristus, ko je govoril o božjem in cesarjevem, kakor tudi samo mašniško posvečenje in zakon.

V zgodovinskem in političnem smislu pa je dovolj, če se spomnimo na teorijo dveh mečev: »Duo sunt genera Christianorum«.

»Katoliško akcijo« je po encikliki Pija XI. treba razumeti kot »udeležbo laikov pri hierarhičnem apostolatu«. Njena vloga je tesno povezana z dušnim pastirstvom. Vzroke za to je treba iskati ne samo v cerkvenopravnem področju, ampak v potrebi, da se mobilizirajo laične sile; v nekem smislu je to tisto, kar je hotel Luther, da bi kristjani bili pravzaprav duhovniki. Vzrok je seveda tudi v katastrofalnem pomanjkanju duhovniškega naraščaja.

»Katoliška akcija« odgovarja temeljnemu razlikovanju med duhovščino in laiki. Laiki so v »Katoliški akciji« sekundarna cerkvena oblika, orodje v rokah hierarhije, kot se je nekoč izrazil Pij XII., zato so dolžni, da se podrede hierarhiji. »Katoliška akcija« ni zaradi svoje dušnopastirske službe niti popolnoma posvetna ustanova, niti popolnoma cerkvena ustanova.

Nasprotno pa je »Akcija katoličanov« samo »naravna« in »človeška« ustanova. Njeno delovanje je na kulturnem, političnem, umetniškem in gospodarskem področju. Zadnji cilj je tudi »nadnaraven«, kar ne pomeni nič drugega kot pripravo na božje kraljestvo. V tem smislu je njena

dejavnost »dejavnost kristjanov v svetu«, vloga rešiteljev sveta, »Salvator mundi«.

Dolžnost oblikovanja sveta leži pri »Akciji katoličanov«, ne pa pri »Katoliški akciji« ali pa pri Cerkvi sami, ki ne more biti pristojna za politiko in umetnost. Rimska država, renesančni Rim ali pa nadškofijski Salzburg ne morejo predstavljati dostojnega argumenta. Kristus ni bil noben politični ali kulturni Mesija. V posvetnem območju ni bil niti kralj, niti mislec. Ni mu bilo do krone. Upiral se je skušnjavam. Ni rešil svojega naroda pred Rimljani, ampak pred grehi. Kar more Cerkev narediti, je rešitev duš, včeraj, danes in jutri. Cerkev se je zaradi tega sprijaznila s fevdalnim redom, z meščansko-kapitalističnim redom, s francosko revolucijo, z deklaracijo o meščanskih in človeških pravicah iz leta 1790, kateri je v začetku nasprotovala. Sprijaznila se je npr. v Avstriji z monarhijo, s prvo republiko, z Dollfusovo diktaturo, s Hitlerjevimi režimom in nato z drugo republiko. Z zapadnim socializmom je že uredila stike, verjetno jih bo tudi s komunizmom kot gospodarskim sistemom, v kolikor postane splošno dejstvo. Problem socialističnega gospodarstva je izven cerkvene pristojnosti, ker je npravno in versko brez pomena, ali je lastnina v rokah pozameznikov ali pa v rokah države. Zato Cerkev ni revolucionarna, njena metoda sta ohranjevanje in prilagajanje. Cerkev je strukturalno v izven-cerkvenem območju »Ecclesia accomodititia«; tudi njena socialna teologija se imenuje »cerkveni socialni nauk«. Zaradi tega ne more nikdar razviti nekega stvarnega socialnega programa. Jezuitski sociolog Nell-Breuning pravi, da ni nobenega edino zveličavnega družbenega in gospodarskega reda. Cerkev lahko samo izmeri prostor, na katerem se bo gradila hiša, ne more pa določiti načina gradnje, ki jo določa samo gradnikova svobodna volja.

Na ta način je razumljiv dualizem krščanske eksistence. Cerkev se lahko bori proti moralnim pomanjkljivostim v posameznem sistemu, ne pa proti posameznemu sistemu. Kot Kristus, tako je tudi ona tu, da ozdravi bolne. Torej je njen cilj in naloga, da moralno zdravi. Naloga kristjanov pa je, da se bore za to, kar po njihovem predstavlja »najboljši red«. Cerkev zato ne more predstavljati zgleda za laika v zadevah, ki se tičejo posvetnega območja. Treba je razumeti in razlikovati posamezno vlogo.

Vse to povzroča tista velika protislovja, ki se dogajajo pri vrednotenju delovanja »Katoliške akcije« in »Akcije katoličanov«, pa tudi pri določanju posameznikove vloge v svetu. Na eni strani imamo opravka s posvetnim poklicem, na drugi strani z duhovnim poklicem. Zaradi tega je odnos člana »Katoliške akcije« do posvetnih zadev, predvsem do političnih odsoten in tuj. Obratna pa je pozicija, ki jo zavzema do posvetnega položaja član »Akcije katoličanov«. Zaradi tega je njegovo delovanje v nasprotju z delovanjem »Katoliške akcije«, ker je območje, v katerem deluje, posvetno in to v kulturnem, gospodarskem in političnem smislu. Potemtakem ne more zahtevati katerikoli član hierarhije, da mu verniki slede pri njegovih odločitvah.

Danes je »Akcija katoličanov« brez lastnega predstavnštva, ki ga je npr. v fevdalni dobi predstavljal fevdalni red. Nekoč je bila zveza med oltarjem in tronom, pri čemer je tron predstavljal laični svet, ki pa je imel velik vpliv. Še leta 1916 se je cesar Franc Jožef I uprl kandidaturi kar-

dinala Rampollija za papeža, češ da je diplomat in kurialist. Na njegovo mesto so izvolili nato kardinala Sarta, poznejšega Pija X. Danes tega ni. Komaj pri nadaljevanju vatikanskega cerkvenega zbora so bili prisotni nekateri povabljeni laiki.

S cesarjem Konstantinom se je začela doba laikov v Cerkvi. In čeprav je celo sam stal na vrhu Cerkve, to danes ni važno, kakor tudi ne, da se je Cerkev vmešavala v posvetne in duhovne zadeve. Pomembno je, da se je tu začela kristalizirati vloga in suverenost laičnega stanu. V posvetnih zadevah odloča lahko samo laik sam in nihče drug — peccato excluso (če ne greši). To je pozicija »Akcije katoličanov, ki jo je vzorno orisal prvi katoliški predsednik ZDA, John Kennedy. V Houstonu je pred protestantskimi župniki izjavil sledeče: »Hočem eno Ameriko, v kateri ne bo noben cerkveni dostojanstvenik določal, kaj mora storiti predsednik, če je katoličan.«

V »Katoliški akciji« imajo laiki vlogo dušnih pastirjev in nimajo nobene predstojniške in vodstvene vloge, pa čeprav se kdo imenuje predsednik katoliške akcije. Oni so samo pomožno sredstvo, kot sta nekoč bila tudi Jan Sobieski in Tomaž Morus. Laiki »Akcije katoličanov« pa niso nobeno sredstvo. Oni so lahko kralji, predsedniki, matere in očetje, strokovnjaki in mojstri. V tem pogledu so tudi škofje in duhovniki samo laiki. Oni so laiki v vseh posvetnih zadevah in poklicih.

Napačno je imeti Cerkev za mero vsega življenja. Cerkev je samo zdravilišče in nič več. Blaise Pascal, ki je bil duhovno eden najbolj bogatih krščanskih filozofov, je napisal: »Jezus Kristus, ki ni razpolagal z nobenim imetjem in ki ni v znanosti ničesar ustvaril, je prvi med svetimi. Ničesar ni iznašel, nikdar ni vladal; toda bil je ponižen, požrtvovalen, svet, svet pred Bogom, ker se je bal zlobnega duha in ker je bil brez greha.« Toda, ali ni Kristus rekel, da je on pot, resnica in življenje? Gotovo. Toda samo v okviru tega, kar je sam označil za svoje poslanstvo. Zaradi tega ne pomeni to »Magisterium in toto«, njegov nauk ni za vse in vsakega. Ni govoril o metodah zdravljenja. Njegov molk je s stališča tistega, ki vzdihuje, pretresljiv molk, toda s stališča ustvarjalnega duha potreben molk.

Kristusovo kraljestvo je samo »duhovno kraljestvo«, kraljestvo verske resnice, duhovne usmeritve k Bogu, ki pa ne pomeni filozofske ali politične nadvlade sveta. Bil je daleč od tega, da bi v Rimu in Atenah hotel nadomestiti politiko in filozofijo s svojo Cerkvijo.

Kristusovo razodetje velja samo za dušo. Razodetje ni nobeno miselno sredstvo, ampak samo zdravilo. Razodetje ne more nadomestiti filozofije ali politike, lahko pa ju obvaruje pred breznom, kamor ju lahko zapelje nerazsvetljena misel. Razodetje lahko očisti misli, ne more pa nadomestiti mišljenja.

S pomočjo razodetja ve kristjan, kaj ne sme na tem svetu. Ne ve pa, kaj mora. Krščanska vera vsebuje zapovedi in daje zgled grešnemu človeku, ne pa znanstveniku, umetniku ali pa politiku. Tudi po Kristusu velja še naprej Vergilovo tarnanje — »Sunt lacrimae rerum« (Stvari imajo solze, o čemer je tudi Pavel tarnal).

Smisel naše kulture in našega dela v svetu in na svetu je posušiti te solze. »Akcija katoličanov« je proces odrešitve, ki ga ni moč ustaviti;

očiščenje osata in trnja, premagovanje zablod, bolezni in lakote. Če proiciramo ta proces v bodočnost, je to proces približevanja k »Novi zemlji« nove zaveze. Vstali in razodeti Kristus je v smislu krščanske mistike samo začetek. »Katoliška akcija« se v ta veliki proces odrešenja vključuje samo s svojo dušnopastirsko službo.

Povzel V. V.

Krščanstvo in socializem

Soubeyran

Novembra 1964 je izšel v francoski reviji »Vers la Vie Nouvelle« pomemben članek o odnosu kristjanov do socializma, ki ga je napisal p. Seubeyran. To razmišljanje se uvršča v širši okvir Cerkve, da bi z vodilnimi mislimi moralno usmerila svoje vernike pri njih časnem, posvetnem angažiranju. Kajti prav soočenje vernikov, ki se udeležujejo civilizacijskih nalog, z drugimi ideologijami, lahko oplodi razumevanje Cerkve za zgodovinsko dogajanje.

Pri dialogu Cerkve s svetom srečujemo dvoje nasprotnih stališč. Prvo stališče stremi za verskim pričevanjem kristjana. Toda v posvetnih akcijah se nujno pojavi vprašanje odnosa do drugih ideologij. Če se kristjan zapre vase, se mu lahko zgodi, da to prikrajša njegovo vero za koristne vzpodbude, ki prihajajo od zunaj. Drugo stališče zagovarja sodelovanje v posvetnih zadevah in ideologijah. Seubeyran meni, da tiči tu nevarnost prevelikega navdušenja za posvetne zadeve, kar lahko prikrajša družbo za pozitivni doprinos krščanskega razodetja, ker se ne more več prenašati z verskim pričevanjem.

Zaradi tega skuša Seubeyran določiti pogoje koristnega dialoga, posebno med krščanstvom in socializmom. Zanima ga predvsem možnost kristjanovega stvarnega in poštenega sodelovanja in možnost, da postavi socializem krščanstvu plodna vprašanja.

Take trditve kot: »Nihče ne more biti istočasno dober katoličan in resničen socialist«, ki jo je izrekel Pij XI., so dale povod hudim zmešnjavam. Toda pri branju in tolmačenju papeških dokumentov je treba izluščiti njih zgodovinsko pojavenost.

Obsodba socializma je bila vedno naperjena proti marksističnemu nazoru in komunističnemu režimu. Prvi razlog je bil verske narave in se je skliceval na borbo proti ateizmu. Drugi razlogi pa so bili še: obramba zasebne lastnine in obsodba razredne borbe z uporabo nasilja. Janez XXIII. je kot zadnji povzel razloge krščanskega nasprotovanja marksizmu in leninizmu. Tu gre za zgrešen pogled na življenje, ker je usmerjen zgolj na tostranost, katerega najvišji cilj je blaginja, zaradi česar je tudi organizacija družbe samo z vidika proizvodnje enostranska.

Komunistični partiji kot subjektu zgodovine pa manjka resnična socialna avtoriteta, ker se opira na silo. Gre torej tudi za vprašanje demokracije.

Toda Janez XXIII. je uvedel nadvse važno razlikovanje med filozofskimi teorijami, ki so lahko napačne, in zgodovinskimi gibanji, ki iz njih izhajajo,

katera pa težijo za gospodarskim, kulturnim, socialnim in političnim ciljem. V kolikor so ta gibanja v skladu s svetimi načeli razuma in odgovarjajo pravičnim težnjam človeške narave, ni vzroka, da se jim ne bi priznali činitelji, ki so vredni odobravanja (*Pacem in terris*).

To je bila temeljna sprememba v perspektivnem gledanju na vprašanja socializma. Vsekakor ostanejo veljavna svarila Cerkve, zlasti glede na plodna vprašanja, ki jih mora kristjan postaviti socializmu.

Tu se namreč postavlja pravi odnos krščanstva do marksizma, kajti marksizem ne teži za preobrazbo v smeri verske vizije. Gre pa tudi za moralo, ki je zaprta nadnaravnosti in katere napore za boljši svet ne podpira več vizija, ki bi segala preko zemskih okvirov.

Ali se more človek totalizirati, uresničiti s svojimi lastnimi silami in v mejah svojega zgodovinskega bivanja?

Scubeyran v to ne verjame, toda istočasno pravi, da ne gre zametavati vsak napor, ki stremi k temu uresničenju. Nasprotno, upoštevati je treba zemsko perspektivo zveličanja in odrešenja. Kristjani, pravi Scubeyran priznavajo človeško mistiko, ki ne prekorači svojega območja in ki ne osporava zgodovinskega posega Boga v Jezusu Kristusu. V tem je osrednja točka in težišče odnosa krščanstva do socializma.

Kristjani se tudi strinjajo, da se naj ščitijo osebne vrednote dela in delavcev in da se naj utrdi njih socialna pomembnost. Toda treba je paziti, da ne bi v bodočnosti pretila osebnosti nevarnost, da jo podrede socialni organizaciji. Ni dovolj, da se obravnavajo odnosi med posameznikom in državo, važno je tudi, da se vzpostavi resnično osebno občestvo, kar pa je moč doseči le, če se uresničita osnovni vrednoti, kot sta odgovornost in ustvarjalnost.

Če teži socializem za tem, da vzpostavi stvarno demokracijo (z dvojno zahtevo po osebni soudeležbi in s podreditvijo posebnih koristi obči blaginji), se kristjani lahko strinjajo z njim. Zakaj človek izpolni svoje božje poslanstvo s tem, da izpolni svoje socialno poslanstvo v znamenju osebne odgovornosti (*Quadragesimo anno*). Ekonomski sistem mora odpraviti vse privilegije in mora omogočiti stvarno priznanje pravic in človeškega dostojanstva delavcem (*Pij XII., 12.10.1946*).

Toda Cerkev je oprezna. Treba je zavarovati osebnost pred vsakim despotizmom in tiranijo posameznika (kapitalizem), toda tudi pred tiranijo tehnokratske birokracije (komunizem).

Scubeyran razume in se tudi strinja s sodobno težnjo po laičnosti (neodvisnost področij Cerkve in države), toda to ne sme preprečiti sodelovanja različnih duhovnih skupnosti pri javnih zadevah. Treba pa je zavračati »laicizem«, ki prepoveduje dialog med različnimi duhovnimi skupinami.

Tudi kar se tiče gospodarskega sistema, je diskusija popolnoma odprta. S krščanskega vidika ima država pravico in dolžnost, da predvideva, usmerja in vodi gospodarstvo. Toda podreditev kolektivnim zahtevam ne sme izločiti demokratičnega vodstva, pa tudi ne predstavnikov delavcev in posredovalnih organov.

Cerkev ni proti marksističnemu pojmovanju lastnine, toda boji se, da ne bodo zaščitene bistvene vrednote varnosti, odgovornosti in soudeležbe

delavcev pri vodstvu podjetij in pri oblastnih organih. V kolikor so zaščitene te vrednote, ni za kristjana več težav pri vprašanju ureditve sistema lastnine. Kolektivizacija ne sme izločiti iz vodstva niti proizvajalcev, niti uporabnikov. Zaželjeno je trojno upravljanje skupne lastnine: s strani države, proizvajalcev in uporabnikov.

Kar pa se tiče vprašanj, ki jih socializem postavlja krščanstvu, je treba reči, da soočenje krščanstva z dogajanjem v svetu služi temu v razsvetljenje; je kot »razodetje« vrednot, ki jih krščanstvo že vsebuje. Vse bolj postaja jasno, kako so potrebne raziskave na področjih, ki omogočajo koristno soočenje. Vse večja postaja zatorej vloga borbenih skupin, ki postopoma privedejo Cerkev do tega, da izpremeni svojo sodbo o svetu.

Dialog s socializmom ostaja odprt pod že navedenimi pogoji. Socializem, za katerega se bore tudi kristjani, bo lahko nastal le s sodelovanjem nekristjanov. Tega je moč ustvariti v napetosti različnih stališč in z očiščevanjem svojih.

Da bo sodelovanje pošteno in resnično, moramo znati razlikovati področja naše posvetne angažiranosti. Ko kristjani delujejo na različnih posvetnih območjih, so dolžni živeti v skladu s cerkvenimi versko-moralnimi načeli, t.j. ostajajo pod vplivom vere, a se ne mešajo z njo. **To je področje človeške odgovornosti, področje ustvarjalne avtonomije laikov.**

Socializem je eden izmed možnih poskusov udejstvovanja kristjanov, ni pa edini. Res je, da obstaja samo ena krščanska civilizacija, toda določeno število vrednot je treba oživiti pod lastno odgovornostjo v dani stvarnosti.

V najširšem in najbolj živem smislu je socialistična vera nedvomno vera v boljšega človeka in zgodovinski napredek civilizacije.

Ali kristjana njegova vera alienira, odtuja? Ali ostaja brezbrizen do zgodovinskega gibanja, ki veruje v določen napredek človeštva?

Tu se postavlja ponovno plodno vprašanje: kristjana vodi vera v misterij Učlovečenja, o čemer pa odkriva vsak dan nova protislovja. Kristjani dobro vedo, da leži zmaga nad silami alienacije (odtujitve) iznad zgodovine, zato zavračajo vsak mit posvetne totalizacije — samouresničenja. Istočasno pa se zavedajo, da se ljubezen do Boga uresničuje najpopolneje v ljubezni do ljudi, do zgodovinskega dogajanja, katerega sooblikujejo. Krščanska zapoved ljubezni do bližnjega naj bi vodila v zgodovinske naloge: zato je zgodovinski napredek tudi napredek kristjanov; tudi o tem bodo kristjani sojeni. Kristjani morajo biti iznajdljivi, odgovorni in uspešni na področju civilizacije, ki jo ustvarjajo. V tem smislu je krščanska vera prostost, ljudi pušča svobodne: da ustvarijo boljši svet, ki bo bolj občutljiv za sprejem božjega razodetja.

Končno je prisotnost kristjana v neki civilizaciji uspešna za ceno dvojne trajne kulture: religiozne kulture, da zna ne samo oplojevati svojo vero, ampak tudi, da zna po njej točno razlikovati obravnavana področja; in posvetne kulture, kajti civilizacije ni mogoče ustvarjati z dobrimi in pobožnimi čustvi ali širokogrudnostjo. Da more kristjan dati svojo težo zgodovini na ravni, kjer se postavljajo resnični problemi ljudi, mora obvladati tehnična sredstva znanja in akcije, brez katerih ostaja zgolj sanjač.

Pravi socialistični svet je treba šele ustvariti, ga tehnično izumiti. Kristijan se ne more odpovedati sredstvom, brez katerih ne more postati avtentičen pričevalec Boga zgodovine in resen tovariš ljudi, s katerimi hoče graditi to zgodovino.

Povzel M. G.

Parnik trobi primorskemu Slovincu

Pri Cankarjevi založbi v Ljubljani je lansko leto izšel četrti roman znanega tržaškega pisatelja Borisa Pahorja z naslovom Parnik trobi nji. Oprema knjige, kakor si jo je zamislil ravno tako znani tržaški umetnik, akad. slikar Lojze Spalac, delu odgovarja, moti pa, da sta naslov romana in avtorjevo ime na ovitku težko čitljiva.

Pahor je tudi to pot ostal zvest ljubezni do svoje lepe ožje domovine ob Jadranu, katere negotova usoda ga je vznemirjala, ga vznemirja in bo vedno eden njegovih bistvenih in pomembnih problemov.

Parnik trobi nji je izpoved in potrdilo samozavestnega boja primorskega Slovincu v časovno kratkem, a zgodovinsko napetem in usodno važnem obdobju tik pred izbruhom druge svetovne vojne. Takrat mlada Tržačanka Ema išče in najde službo, doživi svojo prvo veliko ljubezen in človeško dozori. Z analitično pripovedno tehniko in skozi občutljivo prizmo Emine duševnosti nam avtor prikazuje podtalni boj zavednega dela slovenske manjšine, kateri prenapeti, z idejami vdirajočega fašizma okuženi oblastniki dan za dnem odvezemajo osnovne človeške, socialne in kulturne pravice. Psihološko utemeljen je Emin postopen razvoj v ilegalno delavko, dosledno je izpeljana tudi Danilova podoba. Človeško občudujemo (čeprav gredo z umetnikovega vidika preneglo mimo nas) močne osebnosti, kot je na primer zdravnik Pertot, Danilova mati, Prelog, občudujemo vse znane in neznane bojevnike, njihova junaška dejanja za slovenski jezik in slovensko zemljo. Kmalu spoznamo, da je pisatelj vsem tem Slovincem želel postaviti spomenik v spoštljiv spomin pa tudi v opomin Slovincem, ki danes žive.

Po eni strani je razumljivo, da italijanski človek v takem delu ni mogel nastopiti drugače kot grozeča ali smešna lutka, ker parnik trobi le primorskemu Slovincu, po drugi strani pa je to ena izmed glavnih pomanjkljivosti tega romana, ki kazni objektivno sliko in jo približuje črnobelemu risanju. S svojim prikazovanjem premočrtnih, homogenih osebnosti se je Pahor močno oddaljil današnjemu modernemu romanu, ki vidi v pojmu močne osebnosti iluzijo, ki jo je potrebno razbiti. Kakšna možnost za prodiranje v globino, za odkrivanje notranjih protislovij in razdvojenosti bi bila lahko tragična Fanina usoda, gotovo ne osamljen primer, če se ne bi avtor z njo samo bežno spoprijel.

Analitična pripovedna tehnika in neorealistični stil postavljata Pahorju meje, preko katerih ne more več presenečati. Tako pogrešamo vsakršen poskus zapisovanja podzavesti. Dialogi med Emo in Danilom so dobri takrat, kadar so spontani in naravni in ne zaidejo v retoriko. Avtor polaga na jezik glavnih dveh oseb mnoge zanimive in duhovite pa tudi pomembne trditve in zaključke, ki pa so včasih neutemeljeni in pre nagljeni, čeprav v njihovo dobronamernost skoraj ne bi mogli dvomiti (npr. spotikanje ob klečanje in versko vdanost).

Med najlepša mesta v romanu spada popis ljubezenske noči in razvažanje in raznašanje prepovedane slovenske knjige. Ogřejejo nas poetični opisi Trsta in okolice, moria in sonca. Tu nas avtor preseneti s svojim darom za opazovanje in s potrpežljivim zapisom detajla.

Kljub določenim pomanjkljivostim predstavlja roman Parnik trobi nji korak dalje v pisateljevem umetniškem razvoju.

Milena Merlak Detela

Prvi del Južercovih spominov

Medtem ko je vrsta tujih literatur bogato založena z memoarsko literaturo (iz zadnjega časa naj omenimo le »Partit avant le jour« in »Mille Chemins Ouverts« Juliena Greena ali »Chronique d'une Passion« Marcela Jouhanueaua pri Francozih, emocionalna opazovanja Wolf Dietricha Schnurrerja »Schreibtsch unter freiem Himmel« in Manuela Gasserja »Welt vor Augen« pri nemško govoreči kulturni sredini in pa zanimive spomine Rusa Ilije Ehrenburga, ki jih pravkar priobčuje rusko osrednje literarno glasilo Novi mir), pa pri Slovencih ta literarna zvrst stoji nekako v ozadju. Morda je temu krivo tesnobno vzdušje malega naroda, kjer je kaj hitro težko pisati o drugi in tretji osebi, ki kmalu sežeta v tvojo neposrednejšo bližino in sta soudeležena tvoje usode. Kljub temu je pri Slovencih vendarle izšla v teku časa vrsta spominov, tako politične kot tudi bolj literarne-zgodovinske narave. Zadnja slovenska memoarna knjiga je obsežna Jurčecova trilogija Skozi luči in sence, katere prvi del je izšel lani v Buenos Airesu.

Jurčecovo delo daje dober pregled slovenske politične in tudi kulturne zgodovine ob razpadu avstro-ogrske monarhije in v letih konstituiranja kraljevine Jugoslavije, njene razkrojevalne rasti in njenega pohoda v diktaturo. Zlasti svoje otroštvo v Ormožu na Stajerskem je Jurčec plastično popisal in so nekateri prizori (bratova smrt, umirajoči oče) prave literarne mojstrovine. Posebna vrednost te knjige je nazorno popisano življenje in životarjenje slovenske obmejne province. Avtor nas dovolj plastično vodi skozi svoje šolanje širom po Sloveniji med Ljubljano in Mariborom in pozneje v Pariz. Sicer občutimo, da se je Jurčecovo duhovito in prodorno risanje otroštva umaknilo kultivirani reportaži, ki pa več ne dosega literarne pronikljivosti prvih strani. Skozi prizmo Jurčecovega subjektivnega doživljanja spoznamo galerijo pomembnejših slovenskih političnih in kulturnih osebnosti, zlasti iz katoliškega tabora. Dovolj barvito sta na primer popisana profesor Tomc in dr. Korošec, pa tudi mladi Kocbek in dr. Besednjak. Seveda pa bodo prav ti orisi ob natančnejšem pretresu povzročili največ prahu, ker so plod Jurčecovih subjektivnih stališč, ki večkrat rastejo čez resnico objektivne stvarnosti. Ta problem zrcali tudi obsežna recenzija Jurčecovih spominov, ki jo je napisal Marijan Marolt in je izšla v lanskim 47., 48., 49. in 50. številki buenosaireškega tednika Svobodna Slovenija. Kritika, ki se ločuje od vrste priložnostnih panegirikov, ki so se ob knjigi pojavili, našteva verige zgodovinskih netočnosti, ki jih v knjigi moremo najti. Tako so npr. Slovenci prišli do deželne vlade (narodne vlade) šele leta 1918. Njen predsednik ni bil, kot piše Jurčec (str. 107), vitez Lovre Pogačnik, poverjenik za notranje zadeve ni bil prof. Bogumil Remec, zastopnik socialistov ni bil Albin Prepeluh. Predsednik je bil (citirano po Maroltu) vitez Josip Pogačnik, poverjenik za vojsko pa dr. Lovre Pogačnik. Oba Pogačnika si menda nista v sorodu. Poverjenik za notranje zadeve je bil dr. Janko Brejc, zastopnik socialistov in obenem poverjenik za socialno politiko pa Anton Kristan. Ko je postal vitez Josip Pogačnik poslanec na Dunaju, ga je nadomestil kot predsednik dr. Janko Brejc. Slovensko narodno gledališče se ni obnovilo po Cankarjevi smrti (str. 127), temveč že precej prej, pod Avstrijo. Ekspresionistične drame Kirke ni napisal Stanko Majcen (str. 156), temveč Alojzij Remec. Habsburška grobnica na Dunaju ni pri avguštincih, temveč pri kapucinih (str. 80). Jurčec se loti tudi kritike knjig dr. Izidorja Cankarja, ki predstavljajo na Slovenskem gotovo najizdelanejšo znanstveno estetiko. Jurčec pravi, da je v Cankarjevih Obiskih udarjala na dan metoda, prava smrt za umetnine. Jurčec, ki je nekak pristaš anarhičnega impresionizma, seveda ima po svoje prav, pozablja pa, da Izidor Cankar ni bil literat, temveč esteti in likovni zgodovinar, ki je v Obiskih in tudi pozneje v učinkovitem Uvodu v likovno umetnost pač utemeljil svoja znanstvena načela, ki so še danes temeljni kamen slovenske umetnostne zgodovine. Brez metode pa v znanosti ne gre! Seveda bi se dalo

našteti še mnogo takih napak in spodrseljajev, ustavil sem se samo pri nekaterih morda značilnejših.

Vidi se tudi, da je ostala knjiga delo malomeščanskega politika. V Jurčecovih spominih namreč ne doživi tako usodni čas prve svetovne vojne razkroja avstro-ogrske monarhije in prodiranja jugoslovanske v fašizem usmerjene diktature nobene odločujoče družbene kritike. Vsi politični in ideološki tokovi, ki jih Jurčec v svoji knjigi opisuje, so tako odrezani iz širšega kompleksa zelo kompliciranih družbenozgodovinskih procesov, ki so že v tistem času obračunavali s preživelo konservativnostjo Evrope. Dr. Besednjak, ki pravkar priobčuje svoje spomine v tržaškem Novem Listu, je pri Jurčecu označen npr. kot razbijač slovenskega katolištva. Seveda pa bi bilo ob tem dobro vedeti, kaj je za Jurčeca katolištvo. Zavzemanje za katoliško prenovo, s katero je simpatiziral tudi Edvard Kocbek, namreč verjetno ne pomeni infantilnega razbijaštva, komunistične infiltracije in podobnega, temveč je nujni zakon časa, ki tisto, kar ni sposobno živeti, selektira v prid življenjskega. Zavzemanje za novo življenjsko podobo krščanstva pa ni uničevanje, temveč pomeni živ vir bodoče krščanske rasti, ki ji reakcionarna stališča ne delajo koristi. Ne da bi hoteli zanižati kulturno-zgodovinski in delno tudi literarni pomen Jurčecove nove knjige, moramo vendarle pristaviti, da avtor nima pravega družbenozgodovinskega razgleda čez komplicirano, a po drugi strani tako jasno določljivo dogajanje. Ti opravičljivi pomisleki so tudi največji minus pričujoči Jurčecovi knjigi.

Kovačičevi Ključi mesta

Knjiga daljših in krajših novel Lojzeta Kovačiča, ki ji je dal avtor naslov Ključi mesta, je pomembno literarno in tudi družbenokritično in družbeno osveščevalno dejanje. Saj se v Kovačičevih novelah zrcali drobna (a obtožujoča) tragika sodobnega slovenskega človeka (Ljubljanske razglednice), medtem ko na drugi strani izstopajo prodorne psihološke študije majhnih osamljenih junakov. Medtem ko Ljubljanske razglednice, ki so že prej izhajale v reviji Beseda in bile pozneje natisnjene v skupni knjigi treh mlajših avtorjev, preveva jedka trpkost »ponižanih in razžaljenih« našega časa, pa je osnovno gibalno tekstov kot Prva žena na zemlji, Povsod je nebo, Bog in Molk, globlje. Tu že moremo govoriti o uspeli razčlenitvi duhovnega sveta osamljenega glavnega junaka in njegovega mračnega okolja. S posrečeno, od Ljubljanskih razglednic se razlikujočo baročno stavčno konstrukcijo in z mestoma jasno vidno surrealistično osvetljavo se Lojze Kovačič predvsem v teh tekstih predstavlja kot pomemben slovenski pripovednik, kot avtor, ki se dviga nad sočasno slovensko literarno povprečje. Medtem ko že leta 1952 napisana noveleta Ikbar pravzaprav vodi do ključa pisateljevega razmerja do življenja in umetnosti in zato pravilno stoji na začetku knjige, pa je v ostale Kovačičeva zbirka novel neprimerno in nerodno urejena. Logično bi namreč noveleti Ikbar morale slediti Ljubljanske razglednice in šele potem specifični psihološki teksti s svojevrstno osvetljeno problematiko avtorja in njegove družine. Kovačičevi teksti so velikokrat tudi preveč fragmentarni. Tu pa lahko pričakujemo, da prva samostojna knjiga (če odštejemo mladinski tekst) družbenokritičnega avtorja, ki se ne lovi le v težavah in dilemah našega dneva, temveč skuša tudi odkrivati vzroke nepravilnosti in rasti v vse bolj pozitivno družbo, ne bo ostala osamljen pojav, temveč da ji bo sledilo morda obširnejše prozno delo talentiranega mlajšega pisatelja.

L. D.

Arturo Cronia: La fortuna di Dante

Letos ves svet proslavlja ali se pripravlja, da dostojno počasti 700-letnico rojstva velikega italijanskega pesnika Danteja Alighierija. Narodi delajo obračune o tem, koliko poznajo Danteja, koliko so ga prevajali in koliko so se ob njem njihovi pesniki navdihovali v svojih izvornih delih.

Na ta vprašanja je za Srbe in Hrvate odgovoril dr. Arturo Cronia, vseučiliški profesor v Padovi, ki sta mu srbohrvaščina in italijanščina enako domači in ki je vse življenje posvetil raziskovanju srbske in hrvaške literature in v številnih delih seznanjal italijansko občinstvo s svojimi ugotovitvami. Sad celokupnega dela je knjiga, ki je izšla pred kratkim v Padovi pri založbi Antenore pod naslovom LA FORTUNA DI DANTE NELLA LETTERATURA SERBO-CROATA. IMITAZIONI, TRADUZIONI, ECHI, LETTERATURA DANTESCA.

V prvem delu je prof. Cronia raziskal Dantejev vpliv na izvorno hrvaško in srbsko literaturo. Ta se je pojavil že na samem začetku literature, in sicer v prvem desetletju XVI. stoletja, v dobi humanizma in renesanse, v takratni dubrovniški republiki. Dubrovnik je imel živahne trgovske, kulturne in politične zveze z italijanskimi mesti na drugi strani Jadranskega morja, saj je dalj časa priznaval tudi beneško nadoblast. Vsi tedanji kulturni delavci so bili dvojezični, poleg hrvaščine so morda še bolje obvladovali italijanščino in latinščino. Naravno je, da so se učili tam, kjer so našli zgled in vzore za svoje delo, prav tako naravno pa je tudi, da so ti zgledi hote ali nehoti zapustili svoje sledove. Med vzorniki sta bila na prvem mestu Petrarca in Tasso, ki sta navdihovala cele pesniške rodove, Dante je vplival manj v presledkih.

Prvi Dantejev vpliv je našel Cronia v zbirki CANZONIERE RAGUSEO iz leta 1507 ter v istodobnih pesmih Šiška Menčetića in Džora Držića. Nekoliko mlajši Mauro Vetranić (1482 - 1576) je dalj časa študiral v Italiji in mu je bil Dante najljubši avtor. Zato je v več njegovih pesmih čutili Danteja, zlasti v pesmih: PJESANCA LATINOM, PJESANCA PLUTONU, PJESANCA BOŽANSTVU, še bolj pa v prvi dubrovniški epski pesnitvi PELEGRIN. Tu potuje pesnik skozi greh in pokoro do sreče in blaženosti, zdaj ob Dantejevi roki, drugič daleč od nje, kdaj posrečeno in pesniško navdihnjeno, pogosteje pa razvlečeno, monotono in nejasno, kar vse je Cronia prepričljivo in nazorno razčlenil. Vetraniću je sledilo še nekaj manjših pesnikov, vendar je tu Dantejev vpliv počasi ugasnil in se preselil proti severni Dalmaciji.

Najprej ga najdemo v Zadru pri Petru Zoraniću (1508 - 1569), in sicer v njegovi alegorično-pastirski idili PLANINE, ki so nekaj prvi hrvaški roman. Za vzor si je vzel Arcadio Jacopa Sannazara, toda Dante je prisoten skozi vse delo. Tudi tu imamo alegorično potovanje z najrazličnejšimi doživljaji in pogled na pekel skozi čarobni »kamen«. Na peklenjskih vratih je svobodno po Danteju napisano: »Po mni se uhodi u najgorčiji stan / lako se prohodi, a teško zide van.« Podobno potovanje je opisal Zoraničev posnemavec Juraj Baraković (1548 - 1628) v VILI SLOVINKI in dodaia tudi običajni opis pekla, kjer pa se Dante kar izgubi v baroku in kaotičnosti. Oba avtorja je Cronia izčrpno razčlenil in potegnil zaključke.

V Splitu je v dobi katoliške verske obnove Jerolim Kavanjin (1643-1714), po rodu Italijan, sestavljal religiozno-didaktično pesnitev v 30 spevih in 32.685 verzih BOGATSTVO I UBOŠTVO. V 10 spevih govori tudi o posmrtnem življenju, kjer se je zlasti pri opisovanju nebes tako tesno naslonil na Danteja kakor nihče pred njim.

S tem je zaključen prvi Dantejev vpliv na hrvaško literaturo, vpliv, ki je segel predvsem na šibkejšje pesnike, ki niso mogli dojeti visoke Dantejeve poezije.

V drugem poglavju razbira Cronia hrvaške in srbske prevode Dantejevih del, kjer prihaja skoraj izključno v poštev le Božanska komedija. Prvi

odlomek iz Božanske komedije so dobili Hrvatje in Srbi leta 1845, torej v dobi romantike, ko se je narodni jezik toliko razvil in izpopolnil, da je mogel izraziti odtenske Dantejeve visoke poezije, in ko so zrasli dovolj izobraženi in sposobni prevajavci. Hrvaški prevod je izšel v Zori dalmatinski ter obsega odlomek iz Conte Ugolina (Pekel, XXXIII), srbski v beograjski Podunavki, in sicer o Francesci da Rimini (Pekel, V, 97-142). (Pri nas je prvi prevajal Danteja Stanko Vraz, in sicer 1835: Pekel III., odlomki I. in XXXIII. speva, a niso tedaj izšli v tisku.)

Ves Pekel je prevedel 1860 Stjepan Ivičević iz Makarske, a je izšel naslednje leto samo odlomek v Glasniku dalmatinskem in 1878 V. spev Pekla v zagrebškem Vencu. (Tega leta smo dobili Slovenci ves Pekel v prevodu Koseskega, izšel v Letopisu Slovenske Maticice.) Prvim poskusom je sledila vrsta drugih, ki jih Cronia tenkočutno vrednoti in stavlja na mesto, kot ga zaslužijo. Ugodno ocenjuje npr. pesnika Petra Preradovića, »ki je prevajal misel iz izvirnika in ne teksta«. L. 1897 je končno izšel v Zadru prevod vsega Pekla, ki ga je oskrbel duhovnik Stjepan Buzolić (1830-1894), sam pesnik. Prevod je dobeseden, a izredno šibek in prisiljen. Vso Božansko komedijo so Hrvatje dobili leta 1910 in jo je prevedel kotorski škof Francesco Uccellini (Frano Tice), in sicer v srbskem desetercu. Prevod je dober in dokazuje globoko znanje in veliko ljubezen do izvirnika in hrvaščine, ki je bogata, lahka, živa, ljudska in literarna.

Za Uccelinijem so prevajali Božansko komedijo še različni pesniki, kot Ante Tresić-Pavičić, Milan Begović, Izidor Kršnjavi (v prozi vse delo), Antun Sasso, Vladimir Nazor idr. Višek je dosegel zadnji hrvaški prevod, ki ga je preskrbel Mihovil Kombol (1883-1955), kritik in filolog, ki je napravil najprej več »poskusov« in jih pozneje predelal. Prišel je do XVII. speva Raja, ostalo je dopolnil splitski pesnik Olinko Delorko; Pekel je izšel leta 1948, Vice 1955, Raj 1960.

Srbj so imeli manj prevajavcev od Hrvatov, vendar se je že leta 1896 lotil Dragiša Stanojević, sociolog, pesnik in prevajavec, vse Božanske komedije in jo dokončal 1902, izšla pa je leto dni po njegovi smrti, torej 1929. Prevod je precej dober, čeprav ne popoln.

Skoro štirideset hrvaških in srbskih prevajavcev se je bavilo z Božansko komedijo, z večjo in manjšo srečo, vendar pa so končni uspehi zadovoljivi in so občinstvu približali in priljubili Danteja.

V tretjem poglavju svoje knjige govori Cronia o Dantejevih odmevih v novejši hrvaški in srbski literaturi. Tudi tu je našel toliko zanimivega materiala, da bo vsakega poznavavca teh dveh literatur pritegnil. Odmevi segajo od Petra Petrovića Njegoša (filozofsko-religiozni ep Luča mikrokozma), pesnika Sime Milutinovića, Meda Pucića, Vilima Korajaca, Ivana Kazimira Ostojica, Luke Zoreta do Tresića-Pavičića, s katerim se končujejo v hrvaški in srbski literaturi Dantejevi odmevi, »ki jih lahko imenujemo večje«.

V zadnjem poglavju govori Cronia o srbsko-hrvaški dantologiji. Pravih dantologov ni, čeprav je več člankov in razprav, ki so izšli tu in tam ter ob različnih jubilejih. Vsi so informativne vsebine, in ne odkrivajo kaj bistveno novega. Pisala pa je o Danteju cela vrsta mož, katerih bibliografijo podaja Cronia proti koncu knjige. Ta bibliografija dela knjigo še toliko dragocenejšo in zanimivejšo, ker je v njej vse važnejše, kar so kdajkoli napisali Hrvatje in Srbi o Danteju, mnogi podatki so tudi iz prve roke.

Cronia je s svojo knjigo dokazal izredno poznanje problema, oster posluš za najnežnejše nianse v posameznih prevodih, veliko potrpežljivost pri nadrobnejšem študiranju še tako skromnih in nepesniških poskusih prevajanja, odlika pa je seveda tudi trezna, nepristranska in zrela sodba, ki je vedno vestransko dokazana s primeri. Knjiga je taka, da je velika škoda, da tudi Slovenci nismo dobili vsaj podobne.

Martin Jevnikar

Razmišljanje o nalogah gledališča

Med vsemi panogami tako ljudsko prosvetnega kot izrazito kulturnega življenja in delovanja pripada gledališču najučinkovitejši in najpopularnejši delež. Večkrat se porodi misel, kje je pravzaprav vzrok, da ima gledališče tako sugestivno moč in kako to, da Slovenci res da zelo radi pojemo, a da tudi neskončno radi igramo in igre gledamo. Gledališki radij je nekaj posebnega: igravce (bolj nepoklicne kot poklicne), veže v prijateljsko enoto, ljudi, za katere se je zdelo, da so se povsem oddaljili od narodnega kulturnega sožitja, znova privablja; druži in povezuje gledavce in igravce v nekake znance in prijatelje...

Včasih dela gledališče čudeže. Mislim na tiste preproste predstave med slovenskimi izseljenci v Belgiji, Franciji in drugod, na katere se pripeljejo ljudje po več sto kilometrov daleč in je to zanje resnični praznik, ki bi ga lahko primerjali edino velikim grškim predstavam pred tisočletji. Od teh predstav se vračajo bogatejši in močnejši. Laže potem vzdrže v rudnikih, na poljih ali v gozdovih do naslednjega leta, ko se spet snidejo z rojaki na takih prosvetnih praznikih.

Ali če pomislimo na naše ljudi v Ameriki, Kanadi, Argentini in Avstraliji. Gledališka prireditve je zanje nekaj, kar jih odrešuje v brezčutni mehanizaciji, je zanje srečanje, a tudi sodoživljanje velikih pripovedi, človekove drame, njegovega trpljenja, a tudi njegove katarze. Tudi tu zajemajo slovenski ljudje moč za nadaljnje življenje, tu oplajajo ljubezen do matere in govorice, da ne zgine v kričečem hrupu velemest.

In kaj naj rečemo o Koroški? Tamkajšnji Slovenci niso imeli te sreče kot Primorci, da bi jim matična država dala poklicno gledališče. Takoj po končani vojni so koroški fantje in dekleta igrali na skednjih in na farovških dvoriščih, v večjih gostilnah in sobah, dokler niso začeli graditi farnih domov, tako da danes marsikje na podeželju že lahko sede gledavci v dvoranah. Mislim, da se ne motimo v sodbi, da so te prireditve in da je to ljudsko prosvetno delo zbiralo in ohranjalo tiste klice, ki so potem dale življenje slovenski gimnaziji v Celovcu, ki polnijo v zadnjih letih velike dvorane z množicami gledavcev v tem mestu in so dale rast mladi reviji in Odru Mladje. In spet je prav ta Oder s svojim mladostnim ognjem sejal nove čudeže po Koroški, ko je s petdesetimi predstavami Scapina obujal življenje v mnogih vaseh, od katerih so mislili, da so že narodnostno izumrle. Od juga na sever je hitela ta igravska skupina: kvintet je igral narodne melodije, igravci pa so iz Molièrovega Scapina ustvarili pravo narodno igro, da so se ji Korošci od srca nasmejali. Ali ni kot čudež, da je daleč na severni meji pod Svinj planino obudila igra v vasi znova življenje? In prav tako v naseljih tihe in onemele Ziljske doline in spet daleč doli v Podjuni.

V resnici skriva gledališče za nas neko čudežno moč v sebi.

Tudi Primorske Slovence prevzema gledališče podobno kot vse ostale Slovence. Povsod, kjer je kaka dvorana, zelo radi igrajo. In ali ni čudno, da kljub gospodarski šibkosti prav v okviru farnega življenja postavljajo še vedno nove domove, ki imajo gledališke dvorane in odre?

Te dni sem v arhivu obrnil izrezek iz časopisa, v katerem je recenzent Luis Abram točno pred desetimi leti poročal o predstavi »Roxi«, ki jo je pripravila skupina dijakov. Recenzent z občudovanjem govori o ognju, s katerim ti mladi ljudje igrajo, čeprav so prvič na odru. (To je bila Vijolica Fonda, Laura Dežjot, Breda Bekar, Marijan Slokar, Franc Mljač, Vlado Vremec in Emil Cibič). S tisto preprosto igro smo šli tedaj na vse odre po Tržaškem. In ko smo izčrpali vse možnosti, nam je bilo žal, da je že konec. Igravci se niso mogli živjeti v to. Še bi hoteli igrati, kajti

bilo je preiĉpo. In zmenili so se, da bodo delali naprej. Tedaj se je iz tiste skupine rodil Slovenski kulturni klub: Źeleli so delati dalje, igrati dalje... In vseh deset let je ostalo to malo ognjiŹe, kjer se zbira trŹaŹka mladina in kulturno Źivi, zdaj bolj, drugič manj, pac po moŹnostih in zmoŹnostih.

Tudi ta krog je ustvarilo gledaliŹe. S čudno močjo veŹe ljudi in daje neslutene rezultate. Mislim, da ni druge tako močne sugestivne sile kot je prav igra na odru za igravce in za gledavce.

VAŽNO JE VENDARLE KAJ IGRAMO

Kakor koli se razgledujemo po prostoru, kjer igrajo naši ljudje in našim ljudem, vidimo, da je uspeh odvisen od tega, kaj igramo. V splošnem nepoklicne igravske skupine ne delajo več nikakih poizkusov, ampak Źe poznajo svojo pot.

Oder Mladje na Koroškem je Źelel dati takoj v začetku ljudem zahtevnejšo in kulturno pomembnejšo predstavo. Igral je Konstanjekovo Mrtvo oznanilo, Smoletovo in Anouilhovo Antigono... Igravci so hoteli biti do občinstva zahtevnejši. A kmalu so spoznali, da morajo priti občinstvu naproti in ga počasi voditi dalje. Zaigrali so Mater Terezo, In po tem bo noč, a plaz navduŹenja so Źele sproŹili s Scapinom. Morali so narediti korak nazaj od svoje prvotne kulturno zahtevne zamisli, a so s tem opravili drugo izredno nalogo med svojim narodom, ki je z ničemer drugim ne bi mogli: oŹivilji in pritegnili so občinstvo in ga zelo narodnostno prebudili. Mladco gledaliŹe se je za trenutek odpovedalo svoji kulturni ambiciji, a je zato doŹivelo blagoslov, ki ga bo spremljal na nova pota.

Kadar koli razmiŹljam o vsem tem, se mi zdi neverjetno, da ni moglo naše poklicno gledaliŹe na Primorskem zajeti vse manjšine. In to kljub vsem sredstvom in pomoči, ki jo je imelo in kakrŹne ni uŹival in je ne uŹiva noben drug slovenski oder na Koroškem, ne drugod. Da ni imelo poklicno gledaliŹe tiste privlačnosti in tistega čara, je pravzaprav zelo tragično. Tragično zaradi tolikih igravcev, ki so svoje Źivljenje posvetili temu poklicu in so Źiveli za to svoje delo. In zaradi dveh zamujenih desetletij, ki se ne bosta več povrnili.

Źe koroŹki primer kaŹe, da bo repertoar glavni vzrok majhnega prodora SG (saj so imeli nekatere sezone nepoklicni odri na TrŹaŹkem veĉji obisk kot pa poklicno gledaliŹe, ki je moralo v nekaterih krajih igrati tudi pred malo veĉ kot desetimi gledavci). Vse predolgo je bilo naše poklicno gledaliŹe izrazito politično angaŹirano in je nujno s tem odbijalo velik del občinstva.

Drugi del občinstva, ki bi ga morda niti ne motila taka politična enosmernost, pa je zapuŹal gledaliŹe zaradi tega, ker tam ni bilo »lepih iger«, kot so rekli. Pod tem pojmom so mislili na dramska dela z vsjo človekovo problematiko, na tisto toplino in čar, ki bi ga moral človek vedno najti v gledaliŹu, da bi ga potolaŹilo in mu dajalo nekaj reŹnega na pot, ko je odhajal. Če je potem bila vendar kdaj na sporedu drama izven običajnega in usidranega okvira, ki je največ reŹeval seksualno problematiko, morda delo, ki ni bilo prav nič politično obarvano, ljudje niso Źli v gledaliŹe, ker so mislili, da je tako kot običajno.

Kdor pozna to preteklost dvajsetletnega delovanja in je gledal predstave od Čankarjevega Hlapca Jerneja v Fenice 1945. leta, pa Zastave v dvorani Doma pristaniŹkih delavcev, PreŹernovo proslavo in Raztrgance v dvorani kina Nazionale v Drevoredu XX. septembra in Źe vse druge v dvorani I. maja in na prostem, v Źkednju in v avditoriju, kdor to pozna, se ne bo čudil, da je toliko ljudi izgubilo vero v naše poklicno gledaliŹe. Gotovo je bilo v vseh letih tudi marsikaj zelo lepega, toda za to vemo tisti, ki smo gledali vse predstave in smo morda pisali o njih. Nihče tudi

ne zanika velikih naporov, ki so jih igravci prenašali ta leta. Da so vzdržali v takih razmerah, na podeželskih odrih, v mrazu, na nepripih in tolikrat pred praznimi dvoranami, za vse to je treba izreči igralskemu zboru veliko priznanje. Kdor tedaj pozna to preteklost, mora občudovati igravce, ljudem pa, ki so odločali o ustanovi pa se moramo čuditi nad pomanjkanjem čuta odgovornosti, ki jim ni narekoval drugačne poti: da bi namreč gledališče depolitizirali, da bi mu dali vlogo narodne ustanove, ki nikogar ne izključuje, ampak vse zbira in povezuje.

Kdor pozna to preteklost, ponovimo, se ne bo čudil, da mnogo ljudi letos ni verjelo, da misli isto gledališče igrati čisto in iskreno Pasijon. Niso mogli razumeti zaradi vsega, kar je bilo v dvajsetih letih.

Psihološko je to razumljivo. In če bi prof. Mirko Mahnič od blizu spremljal tržaško gledališče vsa ta leta, potem bi se ne čudil (v intervjuju), da mu ljudje niso verjeli, da misli s Pasijonom zares. Verjeli niso gledališču, ne njemu.

GLEDALIŠČE IMA SVOJE NALOGE

Gledališče ima svoje velike naloge. Pogosto poudarjamo, naj bi gledališče manjšine dostojno zrcalilo in predstavljalo raven naše gledališke kulture, ki ni majhna in nam je resnično lahko v čast. Zato je gledališče pravilno skrbno pazilo, da je skrbelo za odrsko umetniško plat predstav in je za to pogosto žrtvovalo zelo mnogo sredstev. Tudi nepoklicna gledališča niso nastopala na primer v avditoriju s kakimi neizdelanimi predstavami, ampak so nastopili v tržaškem središču le takrat, ko so dosegle predstave neko dostojno, gledališču primerno raven.

Zavedali smo se tedaj svoje odgovornosti kar zadeva gledališko izrazno plat. A če smo svojim rojakom in morda istočasno vsaj nekaterim sodržavljanom italijanske narodnosti skušali pokazati svojo kulturnost, smo pogosto s poklicnim gledališčem vse preveč opuščali celotno podobo slovenske kulture, ki se ni začela 45. leta, ampak sega do našega ljudskega pesništva in do Trubarja. Že davno bi se morali zavedati, da je nesmiselno tolmačiti rojakom in sodržavljanom italijanske narodnosti samo enobarvno literaturo, potvarjati Prešerna in mu zavezovati rdečo kravato za vrat in z Moschetto dokazovati, da znamo v slovenščini še bolj vulgarno zaokrožiti grobst kot Ruzzante sam v originalu.

Če so pogosto nekateri gledali na Slovence kot na narod pastirjev s Krasa, ker niso nič drugega videli, je naša dolžnost in je poslanstvo SG, da predstavi slovensko kulturo drugače; brez grobsti in obarvane nabrekli, tolmačiti njene najzlahtnejše prvine in najplemenitejše izpovedi, pokazati, da nosi slovenski človek v sebi tudi veliko in lepo misel, ne pa da ne more iz kroga najnižje igre. In lastnim rojakom naj ne ubija vere v življenje, kajti vse prevečkrat so odhajali gledavci od predstav resignirani in potrti, brez ene same rešnje poti. Kdo naj narod dviga in kdo naj mu vliva poguma, če ne poklicno gledališče, to se pravi tista ustanova, ki jo narod plačuje. Slabo mu vrača uslugo. Če je narod politično razdeljen, morda narodnostno maloveren, kako more živeti gledališče ob tem brezbržno in mu ne gre nasproti?

Na javni razpravi o repertoarju je nekdo izrazil bojazen, da bi bilo gledališče tendenčno, ali angažirano, če bi moralo misliti na vse to. Vendar, če bo igralo manjšini tako, da bo ljudi dvigalo in osrečevalo, jim nakazovalo rešnje poti in vlivalo vero v življenje, se mu ni treba bati očitka angažiranosti. Boji naj se tiste angažiranosti, s katero izgublja gledavce za gledališče in za narodno skupnost.

Seveda noče nihče omalovaževati pomena slovenskih predstav poklicnega gledališča teh dvajset let med nami. O predstavah smo sproti z naj-

boljšimi namenj poročali, izražali priznanja in opozarjali na pomanjkljivosti. Rekli smo že, da je bilo med uprizorjenimi deli tudi nekaj zelo dobrih, žal le, da so se v množici drugačnih naravnost izgubila in jih občinstvo ni dojelo. Res je tudi, da je bilo več del iz slovenskega klasičnega repertoarja uprizorjenih, vendar to ne opravičuje stanja zadnjih let, da je bil ta repertoar povsem prezrt. Krog gledavcev se v tolikih letih menja, razen tega pa smo prepričani, da bi moral biti repertoar tukajšnjega gledališča drugačen kot repertoar katerega koli slovenskega gledališča. Vsako gledališče ima nekaj del v tako imenovanem železnem repertoarju. Pri manjšinskem gledališču bi morala biti to tista dela, ki govore samo manjšini in za manjšino. Kakšna bi morala biti, je jasno ne samo vsakemu kulturniku med nami, ampak tudi narodnemu politiku. Nekaj teh del je v zakladnici slovenske klasične dramatike. In če sodobnih, ki bi odgovarjala tej zahtevi ni, bi jih bilo treba napisati. Gre torej za dela, ki rastejo iz vrednot naroda in mu te vrednote spet vračajo. Samo s takimi deli bi pisatelji manjšini res nekaj dali, vsekakor mnogo več kot z deli, s katerimi skušajo ujeti le disharmonijo v sodobnem dramskem slovstvu in biti v tem sodobni.

Mislimo, da bo moralo v novem desetletju gledališče misliti predvsem na to vlogo. To se pravi: odgovoriti bo moralo odkrito, kakšno je njegovo poslanstvo. Ali je res samo v tem, da igra v slovenščini, pa čeprav najmodernejša dela. Poslanstvo poklicnega gledališča se nam zdi večje, je zelo veliko in zelo odgovorno.

ALI POMENI LETOSNJE LETO NOVO POT?

Z zelo resno predstavo Bettijevega Usada na severni postaji in z Velikim slovenskim pasijonom morda misli gledališče na novo pot. Morda, a to je še vedno uganka, kajti v bistvu se ni v organizaciji gledališča še nič spremenilo. Lahko je izbiro Pasijona narekovala samo prazna blagajna ali pa poteza, s katero bi pritegnili v Kulturni dom tiste, ki niso do predstave Pasijona še šli.

Vsekakor smo lahko videli, da umetniška raven ni prav nič trpela s tem, da je za Veliki pasijon avtor zajel prve dve pripovedi v ljudskem pesništvu in da je kot tretji del večera obsegal star tekst iz začetka 18. stoletja. Ustanova tedaj ni nič izgubila na ugledu kakor je bilo slišati pred tem. Nasprotno je prav ta predstava zajela najširši krog ljudi in je doživela največje priznanje pri slovenskem občinstvu. Eden najvidnejših političnih krajevnih predstavnikov italijanske narodnosti, ki si je tudi ogledal predstavo, pa je izjavil, da bi morali to videti vsi Italijani v Trstu in bi potem sodbo o Slovencih spremenili.

Zgodilo se je torej to, kar smo želeli, da gledališče narodne manjšine napravi: da se približa narodnemu izročilu in zajame čim širši krog slovenskih ljudi in da istočasno dostojno predstavlja raven slovenske gledališke kulture. Samo tako gledališče lahko opraviči svoj obstoj in samo tako zasluži podporo.

Ponovimo pa, da se mora tudi organizacijsko spremeniti in postati širše. Drugače je bila to le enkratna poteza. Najbrže bo gledališče vedelo, da si samo s tem še ni pridobilo legitimacije narodnega gledališča in si ni zagotovilo trajnega obiska in splošne podpore Slovencev. Narediti mora več: ven mora iz politične kalupe in mora postati samo kulturna ustanova kot je na primer šola, v kateri delujejo šolniki z najrazličnejšimi pogledi in nazori in jo obiskujejo otroci staršev brez ozira na svetovni nazor. Gledališče mora iz ožine, ki je danes nima nobeno drugo slovensko gledališče, pa čeprav deluje v državi, kjer vlada politično enostrankarski sistem.

Jože Peterlin

Kako je na svetu

Zadnjič sem imel priliko spoznati moškega z imenom Caravelli. Pogovarjala sva se v italijanščini in pravil mi je, da je uslužben v nekem mestnem uradu.

Ko sva si postala nekoliko bolj domača, mi je zaupal trnovo pot svojega življenja: začel je kot pismonoša in v burji in snegu je moral prepeščiti nič koliko kilometrov mestnega tlaka, pritiskati na hišne zvonce in oddajati pisma.

Toda na noben način ni hotel zaostati. Zato je privatno opravljal izpite na neki tehnični srednji šoli in se prebijal in prebil do diplome.

Ta mu je odprla vrata (še pod Amerikanci) v mestne urade.

Tu je začel s prenašanjem papirjev iz sobe v sobo.

Tudi v novem okolju se je znašel sredi množice, ki je vztrajno silila kvišku. Vsi so počasi, a gotovo boljše svoj položaj, le on je zaostajal in leto za letom prenašal papirje.

Delal je izpite, a vedno in povsod so ga odbili.

Ni in ni šlo.

Naenkrat je opazil, da položaje, boljše od njegovega, začenjajo zavzemati mlajši ljudje. Tedaj ga je prevzela panika.

Noč in dan je premišljeval, zakaj mu vse spodleti.

Prišel je do zaključka, da je temu kriv njegov priimek. Prej se je namreč pisal drugače, pisal se je — Krjavelj. Ja, prav ime bo krivo, da ga že zeleni prehitujejo, da mora dan na dan opravljati drenažo uradov (nošnje papirjev) ob zafrkljivem smehljaju kolegov.

In je napravil kolkovano prošnjo, da mu spremenijo ime. Je to namreč čisto lahka zadeva — da bi vse bilo tako enostavno na svetu — to sploh ni problem. Kolkovane prošnje je treba poslati na urad, ki stvar uredi, tiho, elegantno, točno in vestno.

Sedaj je Caravelli.

Povedal mi je še, da je potezo opravil komaj pravočasno, zadnji trenutek je že bil, že se je namreč šušljalo, tako je izvedel, da je filorus. »Saj razumete, kajreda?«

Pozanimal sem se, če je potem res napredoval, pa mi ni nič kaj jasno odgovoril. Rekel je: »Napredoval sem, ja ali ne, kakor se vzame, nihče ni nikoli s svojim položajem zadovoljen.«

Pod vtisom te zgodbe sem zadnjič krenil na tisti urad po neke papirje.

Ob vhodnih vratih srečam znanca, mladega fanta, Slovenca, v žandarški uniformi. Ves zlikan je bil, gumbi so se mu bleščali, na glavi pa se mu je pozibaval vzvišen šlem s svetlim ščitkom. Z vrha svoje flegmatično in preudarno korakajoče uradnosti se mi je smehljaj, kakor tisti, ki je vedno pripravljen, da ti podeli milost. V krogu, kakor oprode, so stali trije ali štirje podobni policaji.

Na vesti nočem imeti kariere nikogar, pa ga pobaram v italijanščini: »Kje je ta in ta urad?«

On pa mirno, po slovensko, kakor da ne bi govoril sredi šovinistične trdnjave, ampak doma pod lipo: »Tu, po stopnicah, za vogalom, tako in tako...«

Fant je še čisto mlad in ker je komaj na začetku svoje življenjske poti, nam ni vedeti, kako bo končal svoje dni, mene pa je bilo, ko sem se mu zahvaljeval za pojasnilo, milo rečeno: sram. Kaj si hočemo, vsi smo člani iste parvenijske družbe in meščani istega mesta: Caravelli in Krjavlji, Tomažiči in Tommasi, Babiči in Babbolini, Sireci in Sirci in tudi istega izvora smo vsi: Trstu za hrbtom.

V tej atmosferi živimo, to je naš vsakdanji dan in velikokrat tudi kruh. Istočasno pa je danes že tudi povsem jasno, da mnogokje ni več problem zunanjega pritiska, ampak problem nas samih, kako se bomo odločili, ali se nam zdi vredno, da ostanejo v tem mestu tudi za ceno osebnega napora še nadalje Krjavlji, Tomažiči, Babiči in Sirci.

Most (razprava)

Spisala don Camillo in Peppone

Most je revija, v katero pišejo pripadniki slovenske desne sredine in emigranti, ki jim manjka življenjskega poguma, ki v vrtincu raznih idej, borečih se za zmago v svetu, ne znajo izbrati ene in se zanjo zavzeti, temveč se rajši skrivajo v polovičarstvu, kar je ravno krščanski socializem, ki ni ne ptič ne miš, zato pa uživa toliko simpatij pri desni sredini in emigraciji in jo je tudi užival v preteklosti. Namesto da bi bili revije veseli, pa nam je po njenem izidu tesno pri srcu. V skrbi smo zaradi različnih naziranj, skozi katera prestopa Most meje konvencionalne morale, ko pa je vendar jasno, da Most še niha, da pa pod konvencionalno moralo nikakor ni mišljena katoliška morala. Sprašujemo se, zakaj uporablja besedo »farji«? Ali misli, da je tako bolj napreden? V marsičem mu ne bi pritrdili, ne moremo mu pa odrekati določene vrednosti, za kar bi bili Tržičani prizadeti, za kar pa je on kot emigrant neobčutljiv. Ne vidimo, kaj ta Most povezuje. Modernistično navdihnjenej stavki pričajo, da si je vero po svoje oblikoval, proč od objektivne vere, ki jo uči naša Cerkev. Ker je prav med naročniki Mosta mnogo oseb, katerim so resnice naše vere nekaj absolutnega in ne relativnega, bi bilo v bodoče prav, da se uredniki ozirajo pri izbiri, kaj bo šlo v revijo, tudi nanje, če nočejo, da bodo ob lepo številu naročnikov. Ne glede na določene trditve pa je treba priznati, da ne piše tako, da bi po eni strani bilo vse dobro, po drugi pa vse slabo. Vendar se zdi, da je v vseh njegovih prijemih in analizah še vedno sled marksistične miselnosti, ki se je je nehoti in nevedno nalezl v šolskih klopeh. Tovariš Vule je govoril o neki reviji, ki izhaja v Ljubljani in ki se zdaj imenuje Perspektive, o vplivu, ki ga je imela ta revija na kulturno življenje v Sloveniji. Mislim, da so njegove analize točne, po moji osebnih presoji se vpliv te grupe celo krepi. Bral sem nekatere stvari, ki jih pišejo v tej reviji. Vtis imam, kot da bi bral članke nekega belogardističnega časopisa, ki izhaja v Trstu. Zato je njegovo vrednotenje v temelju zgrešeno in neobjektivno. V kakšni meri je Kocbekova knjiga Strah in pogum res krščanska, če »nikakor ne pomeni obsodbe pravkar minule revolucije«? Krivo je njegovo neobjektivno gledanje na revolucijo. Ker npr. vemo, da je komunizem največja nevarnost našega časa, zato se nam pač z njim ni treba ukvarjati, nam — mučencem revolucije — ga ni treba pretresati in študirati. Komunistični zločini v domovini niso prenehali, ni še konec zablode, ko se med komunistične borce in sopotnike še vedno prištevajo tisti, ki so in so še zamižujejo na eno ali obe oči, kadar gre za odobravanje zločinov osvobodilne borbe, in si jih nekateri še laste kot svetla dejanja preteklega sopotništva s komunisti. Zmeden izražanje je navadno znak zmedenih idej, jezik ni le konvencionalno izrazno sredstvo, ki v Mostu prestopa meje konvencionalne morale, ampak je sam v sebi kulturna dobrina. Most se poskuša v idejni pustinji s surrealističnimi fatamorganami prenašične večine današnje slovenske poezije. Čudno, da se je revija odločila za elkanje proti evkanju. Ali so tudi zanjo v jezikovnih vprašanjih bolj merodajni birokrati prosvetnega ministrstva, Josip Vidmar in skupina pisateljev, kakor pa pravopisna komisija pri SAZU? Dobro bi bilo, da bi k reviji pritegnili tudi uveljavljene kulturne delavce, ki žive v naši sredi. Zakaj toliko siliti z neko »vrhunsko literaturo«, ki bo zadovoljila nekaj literarnih sladokuscev, nam pa dokončno odbila najbolj zveste bralce in naročnike naše tiskane besede. Marksisti in komunisti se poslužujejo najrazličnejših načinov, sredstev, oseb, taktike in propagande, da bi dosegli svoj namen. Tako se zdi, da imajo nekateri okrog Mosta občutek, da šele oni Slovencem prinašajo literaturo, ki je na višku. Ze nekaj let sem nam spet servirajo krščanski socializem, Kocbeka in njegove zmedene in zmedene ideje. To vrednotenje je vsaj neobjektivno, da ne rečemo kaj hujšega. Kar je skonstruiranega, izumetničenega, neorganskega, se nikoli ne bo ukoreninilo v ljudstvu, kljub temu, da bi bilo etično neoporečno. Med modernimi znanstveniki že dolgo velja pravilo, da je poznanje stvari največja

zapreka, pri čemer poznanje pomenja to, kar mislimo, da o stvareh že vemo.

VIZIJA IZ ONSTRANSTVA: Gotovo je v ozadju nekdo, ki nekatere hujska in načrtno dela. Kar povejte mu, da sedaj ne bodo več sedeli mladi fantje, ampak nekdo drug — izvor!

Pripis: Dopis gg. don Camilla in Pepponeja, ki priča o novem, plōdnem sodelovanju nekdanjih nasprotnikov, kljub določenim napadom na našo revijo z veseljem objavljamo. V mojstrskem stilu sta oba znanstvenika ožigosala našo revijo skorajda — herezije. Zna se zgoditi, da nam v kratkem nadenejo norčevsko čepico in nas zažgo kot heretika Jana Husa, ki se je svoje dni boril zlasti za poduhovljenje in defevdalizacijo Cerkve, a so ga 1415. leta kot toliko drugih umorili. Pravijo sicer, da bi ga lahko v kratkem rehabilitirali, vendar naj to nikar ne moti marljivih znanstvenikov don Camilla in Pepponeja, da nadaljujeta zlasti v Katoliškem glasu in Primorskem dnevniku, a tudi v raznih drugih zamejskih in zdomskih listih (v Ljubljani vedo, da je molk zlato!), z globokoumnimi analizami, katerih povzetek sta nam v pričujoči razpravi tako vestno pripravila.

Huliganstvo

V natrpami in zakajeni sobici sem nekoc poslušal nekoga, ki je predaval o slovenskih narodnih značilnostih. Prerešetal je vse naše osebne in skupinske lastnosti, jih primerjal z lastnostmi drugih narodov, se spreltel po brezoblačnem svodu abstrakcije in slednjič pristal na tleh sive vsakdanjosti z ugotovitvijo, da je naša edina in največja napaka pijančevanje. Za zaključek je podal še družbeno in zgodovinsko analizo našega pijanstva, ki je izzvenela tako, da so zanj pravzaprav krivi tujci, ker so nas skozi tisoč let tlačili, naš človek pa se je medtem iz obupa v gostilni opival. Vsem je bilo torej jasno, čeprav tega referent izrecno ni rekel, da imamo samo eno napako — in še za to so krivi tujci.

Potemtakem Slovenci sploh nimamo nobene napake, za katero bi morali odgovarjati. Če ti za greh ni treba odgovarjati, pa ni več greh.

Ko se oziram nazaj v tista daljna leta, se mi zdi, kot da sem na koncu govora, ko je predavatelj prosil prisotne za živahno in odprto diskusijo (vsakdo misli, da je njegovo mnenje vredno ne samo navadnega, ampak celo živahnega pritrjevanja), pripomnil prav to: kakšna napaka je pijančevanje, če zanj nismo krivi? Nikoli še nisem bil tako zelo pijan, da se ne bi znal s svojimi sredstvi vrniti domov, človek pa rad posplošuje svoje izkustvo, zato sem tudi sam takrat mislil, da govornik s tolikšnim podčrtavanjem pijanstva pretirava. Ta se je razsrdil in me skušal z omalovažujočim nasmeškom diskvalificirati: nazadnje pa je še poudaril pregrešnost in pošastnost našega pijanstva; sicer bi njegove teze izzvenele v prazno.

Spomin mi zaman išče čas in kraj tistega dogodka, danes pa mi je jasno, da je govornik takrat zabredel v močvaro klerikalizma. Naša šibka točka namreč ni pijančevanje, temveč licemerstvo.

Bravcu bodi jasno, da tu ni govora samo o našem klerikalnem klerikalizmu, ampak tudi o liberalnem, demokratskem, staro in mladoslovenskem, komunističnem, socialdemokratskem, krščansko-socialnem, pa o klerikalizmu svobodne in nesvobodne Slovenije, itd. itd. Zdi se, da je pri nas približno milijon šeststo tisoč klerikalizmov.

V Ljubljani imam znanca. Ta moj znanec ni našega rodu, toda med nami biva že dvajset ali trideset let. Takole pravi: »Slovenci ste bili in ste klerikalci«. Pred vojno se je širil klerikalni klerikalizem, danes so druge sorte klerikalci, a klerikalci so vedno.

Zgodovinski klerikalci so bili tisti, ki so doraščali v zakristiji. Žal se je ves slovenski narod oblikoval v zakristiji zgodovine.

Trdijo, da je med drugim pojav posledica naše pridnosti in drobnjekarstva. Pridnosti smo se navadili brzkone od Nemcev in je nedvomno naša glavna kvaliteta. Po splošno znanem zakonu dialektike se plus kaj rad sprevrže

v minus. Mislimo, da bomo s pridnim izpolnjevanjem nalog in ukazov (Te naloge in ukaze prejemo lahko od zunaj, ali pa si lahko umišljamo, da nam jih nalaga naša vest) drobnjakarsko kos vsakovrstnim problemom. Tedaj se nas poloti mnenje, da sta pridnost in točnost v izpolnjevanju neke vrste odrešilni moči. Takole poteka to razmišljanje: pridni smo, skromni smo, posebnega veselja z nečistovanjem tudi nimamo (spominjam se, da je to točko govornik, ki sem ga na začetku omenil, posebno poudarjal), torej si večjih grehov nimamo očitati ne pred ljudmi ne pred Bogom. Svojo dolžnost smo opravili, sedaj pa naj jo še drugi do nas.

Veliki Kartezij je začel pri samem sebi. Vedno sem ga občudoval in rad bi mu sege! vsaj do gležnjev, zato bom podobno storil tudi sam: »Slovenus ergo clericalis«. Denimo, da sta v meni dve osebi: klerikalec in cankarjanski nemirnež, ki se komaj brzda v slepi in gluhi atmosferi samozadovoljstva, ki jo prvi podpihuje v meni. Sprva sem ju hotel lepo porazdeliti in označiti: sedaj govori iz mene klerikalec, sedaj pa plemeniti nemirnež, vidite, kako je v meni vse lepo urejeno in opredeljeno, prava parlamentarna demokracija! Čez nekaj časa pa sem opazil jalovost takega početja. V resnici nisem v sebi zasledil niti trohice reda. Berem časopis in klerikalni del preži za novicami, ki bi ga podprle v nazadnjaških težah, slišim pogovor pa nemirnež z veseljem jemlje stavke iz konteksta (proti vsem pravilom meščanske olike), da bi osmešil nasprotnikove argumente. Kdo je sedaj licentrec in kdo nemirnež? Skratka: huliganstvo. Pa pogledjmo kako se ta dva škrata pogovarjata v meni.

Primer št. 1.

A: Kakšen napis pa imaš na tej znački?

B: Plemenite besede, prijatelj. V grlu se mi trže, ko jih izgovarjam: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.

A: Lepo. Danes si videti vesel.

B: Ja, Novo značko sem prejel, kakor vidiš. Priznanje za dobro izpeljano časopisno polemiko.

A: No, pa mi povej kaj več o tem.

B: Saj veš, da z nasprotniki ne smemo vzdrževati dialoga. Eden od naših (že prej sem ga vedno imel na sumu) je nekoč z nasprotniki sklenil sporazum NA SVOJO ROKO in stopil z njimi v intenzivni dialog (pravo sodelovanje). Ko pa je »zasijala« svoboda, nasprotniki sporazuma niso več spoštovali in so ga odstranili.

A: Poznam to zgodbo. Vedno jo ponavljaš. Morda pa je kljub vsemu imel prav, ko je ukrepal na svojo roko.

B: Ukrepal je na svojo roko, torej ni ukrepal pravilno.

A: Poskušajmo rekonstruirati zločin. Dvajset let je že od tega. Slo je za upor slovenskega naroda proti okupatorju. Po dvajsetih letih je stanje tako, da danes v Evropi išče upor tudi ta, ki ga nikoli ni imel, le, da bi ohranil obraz. Mi pa samo s kolaboracionizmom. Smešno! Danes je vsakemu pametnemu človeku jasno, da je bila tista akcija nasprotnikov z ozirom na naš narod ne samo upravičena, ampak v danih okoliščinah tudi edino zveličavna. Vedno smo se cemerili, da nimamo zgodovine, sedaj ko jo imamo, jo bomo metalí proč?

B: Govoriš tjavendan. Ta človek se nikoli ne bi smel napotiti v gozd. To je danes postalo jasno! Sedel bi pri sebi doma, skozi okno gledal menjave letnih časov in kaj lepega napisal ljudstvu v poduk in Bogu v čast. Zato je dobil od Boga pisateljski dar.

Tedaj bi v gozdove hodili edinole naši nasprotniki. Jasno bi jih lahko razločili za to, kar so: za nasprotnike naroda.

Mi pa bi zgodovinsko enotni čakali namigov in povelj od zgoraj, kjer so ljudje za to postavljeni, da imajo po svojem položaju in znanju boljši vpogled v naravo stvari.

A: Ne bi rekel, da to vedno in povsod drži. Galileja so...

B: Galileja pusti! Ta nima z vsem tem nobene zveze!

A: Galileja bom pustil, kaj pa tole: če bi stvari potekle, kakor si želiš, bi nasprotniki vtaknili najveličastnejše dejanje slovenskega naroda gladko v svoj žep!

B: Prav nič se nad tem ne bi razburjal. Ne vem, kaj naj bi bilo tako zgodovinsko velikega v tistem rokovnjaštvu. Vidim, da ta človek skoraj čarobno deluje nate. Vidim, da te je hipnotiziral s svojimi sofizmi. Zato ti bom citiral nekaj stavkov iz njegovega opusa. Na strani stotri svoje prve večje knjige pravi »da bi«. Prosim: nanaša se na samega sebe, torej: »jaz, da bi« — tipičen egocentrizem. Na strani stosedeminšestdeset pa piše: »ustrelil«. Poveži oba stavka in jasno postane, da je v njem nekaj zločinskega.

Primer št. 2.

A: Zdelan si videti. Mar je bilo hudo?

B: Trd oreh Na vsak način se mi pa zdi, da smo uspeli zadevo skročiti na izhodiščni obseg. Ko bi vedeli, kdo je kriv za to, da se je vse skupaj tako napihnilo!

A: Morda pa sploh ni nekega osebnega krivca.

B: Današnja mladina je nehvaležna. Daš ji prst pa ti zagrabi laket. Nenasitni so kakor mladi piščanci.

A: Različna mnenja krožijo: nekateri ljudje pravijo, da je pametno, da jih pustimo, da se izkašljajo. Drugi so zopet za tršo roko.

B: Moramo priznati, da eksistirajo nedvomno še mnoge materialne potrebe, ki vodijo v družbena protislovja. S tem bi se dalo marsikaj razložiti. Kar pa nas predvsem jezi, je to, da so to prav ljudje, ki so od nove družbene ureditve, od nas, največ prejeli. Po vseh predvidevanjih klasikov bi se moral danes mlad človek resno lotiti različnih problemov na svojem strokovnem polju, mirno in vztrajno delati na znanstvenem, gospodarskem, kulturnem polju. Kompetentno in strokovno reševati probleme socializma. Namesto tega raztreseno in diletantsko prehajajo iz enega vprašanja v drugo, se brigajo za stvari, ki smo jih mi že davno uredili, zapadajo v skrajnosti in so muhavo podvrženi vsaki neumnosti z zapada. Kako je moč zgodovinsko razložiti dejstvo, da revolucionarnega duha podeduje skupina vetrnjakov?

A: Trdijo, da je bil zbor samoupravno telo. Radi bi hoteli, da to priznate. Tudi nova ustava...

B: Ne igrjamo se z novo ustavo, ki je resna zadeva. Nova ustava je zgodovinsko dejstvo. To pa je huliganstvo.

A: Je pa to huliganstvo že kar družben pojav, ki raste kakor divja trava. Komaj jo nekje pokosiš, že ti zraste za hrbtom.

B: Bomo pač morali kositi. Tisti, ki pridigajo permanentno revolucijo, trdijo (in tudi v tem, kakor v vsakem človeškem mnenju je zrno resnice), da se bo popolni humanizem rodil samo iz krvave sedanjosti in morda celo prihodnosti.

A: Beži no. Po nepotrebnem dramatiziraš. Dobro te poznam in zelo dvomim, da si še pripravljen stopiti na plan z »mašinc« v roki. Takrat so bili drugi časi.

B: Morda me podcenjuješ.

A: Že ves čas gledam kakšen listič držiš v roki.

B: Ali ni ličen ta kartonček? Vabilo je.

A: Zdelo se mi je, da mora biti nekaj takega.

B: Vidim, da si radoveden kot ženska. Nič posebnega! Neko zborovanje v inozemstvu.

A: Lepo priznanje!

B: Ja, ja, sem kar zadovoljen. Zaupal ti bom, da me je v teh živčnih dneh, ko marsikatero noč nisem zatislnil očesa, prav misel na ta kartonček držala po konci V obširni prostranosti ene najmikavnejših dežel na svetu se bom (tako vsaj upam) popolnoma sprostil in oddahnil. Imam že podroben načrt stvari in krajev, ki si jih mislim ogledati.

A: Nikoli nisem sumil, da je v tebi toliko romantike. Nekaj ženskega je v tebi. Ali boš tam tudi govoril?

B: Ja, tajnici sem ukazal, naj mi sestavi referat o naši specifični poti v svobodo in demokracijo.

A: No, vidiš, kako je lahko živeti. Res mora človek pridno izpolnjevati, kar mu je zaukazano, se truditi, da obvlada protislovja in težave, končno pa zagotovo prejme plačilo za svoj trud.

Primer št. 3.

A: Naša skrb je krščanski naraščaj. Pred vojno je bilo v domovini vse v naših rokah in najbolje smo skrbeli za naraščaj Kristusovih vojščakov.

Kajti Cerkev je kakor vojaška organizacija. Po rojstvu je človek krščen in tedaj vstopi v njene vrste, kjer ostane do smrti kot prvoborec. Toliko svojega naroda smo imeli, da jih je velik del lahko odšel v misijone. Kakšni slavni časi so bili to! Z neumornim delom in pridnostjo, ki je segala v vsak najoddaljenejši kotic domovine, smo obnovili pravi krščanski duh, ki je v bistvu križarski.

Nobenega dvoma ni, da so bili križarski časi najslavnejše obdobje v zgodovini Cerkve in Evrope nasploh. Narodi so se združili pod zastavo zmagujoče Cerkve proti skupnemu sovražniku. Povsod sama enotnost. Zavoljo svoje pomanjkljive zgodovine jih Slovenci, žal, nismo doživeli, kakor ves kulturni svet, zato pa smo mi drugi sredi dvajsetega stoletja med našim ljudstvom oživili duha brezkompromisne srednjeveške borbenosti proti deklariranim nasprotnikom božjim, proti skritim nasprotnikom božjim in celo proti grehu. Kako se je pred vojno cvet naše mladine upiral grehu! Še malo in dosegli bi bili v določenem delu naših najboljših ljudi tudi ta cilj: ukrotili bi si bili greh. Ti, ki si kapitulant za vsako ceno, kaj tako veličastnega sploh doumeti ne moreš! Vse to smo dosegli mi.

In danes, pod oblastjo naših nasprotnikov, naše delo žalostno propada.

B: V čigavem imenu ste vse to opravljali? Praviš, da se je sedaj, ko te več ni na oblasti, božja žetev zmanjšala. Toda ali morda resno misliš, da je sedaj, ko si moral izpustiti vajeti iz rok, tudi Bog padel s prestola? Če to misliš, potem je bil tvoj Bog malik, se pravi, da si bil ti sam. To ni bila božja, ampak tvoja žetev. Za cilj nisi imel Njegovega kraljestva, ampak lastno reprodukcijo. Glede greha pa: kdo je brez greha pod nebom? Tisti, ki trdi, da si lahko ukroti greh, je najdalje od tega.

A: Neodgovorno je, pa tudi bogokletno to, kar govoriš. Premisliti bom moral, in najti način, da ti na hitro in brez hrupa zaprem usta.

A. L.

TRGOVINA NA DROBNO
IN NA DEBELO

Kerže

TRST

Trg S. Giovanni, 1 - Tel. 35-019

Emajlirani štedilniki in peči najmodernejših oblik za vsa goriva. Popolne opreme za kuhinje, jedilnice, restavracije, iz emajla, nerjavečega (Inox) jekla, itd. Električni likalniki, sesalci za prah, pralni stroji, grelci za vodo, hladilniki, dekorativni predmeti umetne obrti od keramike do brušenega stekla. Lestenci ter vseh vrst električne luči klasične in moderne oblike

PRODAJA TUDI NA OBROKE

TRGOVINA
IN PEKARNA

ZORA ČOK

OPCINE

Narodna ulica, 51 - Tel. 321-046

BUFET pri

Jožkotu

TRST - Ulica C. Ghega št. 3

GOSTILNA

Ostrouška

TRST

Ulica S. Nicolò 1 - Tel. 37-918

Trgovina z optičnimi pripravami

TRST - Ul. Carducci, 15 - Tel. 29-656

DROGERIJA

PODOBNIK KARLO

OPCINE,

Proseška, 22 - Telefon št. 221-090

GOSTILNA

Emilija Sosič-Vremec

OPCINE

Narodna ulica, 65

Tržaška knjigarna

Prišel je J. Kotnikov ITAL.-SLOV. SLOVAR
vezava celoplatno, cena 2800.- Lir

TRST - ULICA SV. FRANČIŠKA, 20 - TELEFON 61-792